

ISSN 2335-7010 (spausdintas)

ISSN 2335-7037 (internetinis)

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS
ENERGETINIO SAUGUMO TYRIMŲ CENTRAS

LIETUVOS ENERGETINIS SAUGUMAS

METINĖ APŽVALGA
2014–2015

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETAS

VERSUS AUREUS

2016

Leidinio sudarytojai

Energetinio saugumo tyrimų centro (toliau – Centro) vadovas prof. habil. dr. Juozas Augutis

Centro vyresnysis mokslų darbuotojas prof. dr. Ričardas Krikštolaitis

Centro vyresnysis mokslų darbuotojas prof. dr. Vylius Leonavičius

Centro vyresnioji mokslų darbuotoja doc. dr. Sigita Pečiulytė

Centro mokslų darbuotojas doc. dr. Dainius Genys

Centro jaunesnysis mokslų darbuotojas dr. Giedrius Česnakas

Centro jaunesnysis mokslų darbuotojas dr. Linas Martišauskas

Centro jaunesnysis mokslų darbuotojas doktorantas Justinas Juozaitis

Energetinio saugumo tyrimų centro kontaktai

Adresas: Vileikos g. 8, LT-44404 Kaunas

Tinklų adresas: www.estc.lt

Centro telefonas: (8 37) 327 933

Centro veiklos koordinatorių el. paštas: r.krikstolaitis@if.vdu.lt

j.juozaitis@pmdf.vdu.lt

TURINYS

ENERGETINIO SAUGUMO TYRIMŲ CENTRO VADOVO ĮVADINIS ŽODIS.	4
1. ENERGETINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMAS – SUSKYSTINTŲJŲ GAMTINIŲ DUJŲ TERMINALO KLAIPĖDOJE POVEIKIS	6
1.1. Lietuvos gamtinių dujų sektorius	7
1.2. SGD ir skalūninių dujų revoliucija	7
1.3. SGD terminalas Lietuvoje ir regioninio energetinio saugumo projektai	8
1.4. SGD terminalo perspektyvos	11
2. LIETUVOS VISUOMENĖS POLITINIAI PRIORITETAI IR ENERGETINIS SAUGUMAS . . .	12
3. ATSTOVAVIMAS LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO INTERESAMS TARPVYRIAUSYBINĖSE ORGANIZACIJOSE 2004–2014 METAIS	19
3.1. Lietuvos energetinio saugumo tikslai tarpvyriausybinėse organizacijose	20
3.2. Lietuvos energetinio saugumo tikslų tipologija ir ypatybės	23
3.3. Esminiai Lietuvos pasiekimai tarpvyriausybinėse organizacijose.	26
4. LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS 2007–2014 METAIS..	29
4.1. Lietuvos bendrasis energetinio saugumo lygis	29
4.2. Techninio bloko energetinio saugumo lygis.	31
4.3. Ekonominio bloko energetinio saugumo lygis	32
4.4. Sociopolitinio bloko energetinio saugumo lygis	32
5. LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO LYGIO Palyginimas su Latvijos ir Estijos ENERGETINIO SAUGUMO LYGIU	34
6. SKIRTINGŲ PLĖTROS SCENARIJŲ LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO TENDENCIJOS	37
7. SVARBIAUSI ĮVYKIAI IR PROCESAI LIETUVOS ENERGETINIAM SAUGUMUI 2015 METAIS.	42
7.1. Technologinė dimensija.	42
7.2. Politinė dimensija	44
7.3. Socialinė dimensija	46

ENERGETINIO SAUGUMO TYRIMŲ CENTRO VADOVO ĮVADINIS ŽODIS

Praėjusius metus pagrįstai galima laikyti lūžio momentu Lietuvos energetikoje. Dar visai neseniai Lietuva priklausė Baltijos valstybių „energetinei salai“, tačiau 2015 m. komercinę veiklą pradėjęs suskystintų gamtinių dujų terminalas ir sėkmingai užbaigtos elektros jungtys su Lenkija ir Švedija šį statusą panaikino. Lietuva tapo Europos Sąjungos valstybe, pasižyminti integruota energetikos sistema, kuri yra pajėgi pasipriešinti įvairiems trikdžiams. Taigi šalies energetinio saugumo lygis artėjo prie tos ribos, kurią Lietuva gali pasiekti atsižvelgiant į jos turimus gamtinius išteklius, geopolitinę padėtį ir technines bei ekonomines galimybes.

Suskystintų gamtinių dujų terminalas suardė „Gazprom“ monopolį, tačiau elektros perdavimo tinklas tebėra sinchroniškai susietas su IPS/UPS tinklu. Baltijos valstybės, siekdamos sustiprinti energetinį saugumą, privalo peržengti šį Rubikoną ir sujungti savo elektros tinklus, kad šie sinchroniškai veiktų su kontinentinės Europos tinklais. Tam reikia stiprios politinės valios ir aktyvaus tarpusavio bendradarbiavimo. Už energetikos sektorių atsakingų Baltijos valstybių ministrų pasirašyta Energijos tiekimo saugumo deklaracija, kurioje buvo įtvirtintas bendras trijų valstybių pasiryžimas sinchronizuoti elektros sistemas su kontinentinės Europos tinklais, yra rimtas žingsnis šia kryptimi.

Be abejo, energetinis saugumas nėra galimas be didelių investicijų, todėl reikia dėti visas pastangas, kad naujoji infrastruktūra būtų maksimaliai išnaudojama ir mažėtų jos išlaikymo kaštai. Lietuvos energetikos infrastruktūra atveria galimybes ir privačiam verslui. Pirmasis šia galimybe pasinaudojo atsinaujinančios energetikos sektorius. Jau beveik išnaudotos visos kvotos, skirtos vėjo jėgainėms statyti, išplėtotą saulės energetiką, o biomasė daugelyje miestų tapo pagrindine žaliava centralizuotai tiekiamai šilumai gaminti.

Prie Lietuvos energetinio saugumo stiprinimo svariai prisidėjo Europos Sąjunga, skyrusi tiek politinę, tiek finansinę paramą strateginiams Lietuvos energetikos projektams. Vienu iš pagrindinių Lietuvos energetinio saugumo ramsčių gali tapti naujoji Europos Komisijos iniciatyva – Energetikos Sąjunga. Inicatyvoje atsižvelgiama į daugelį Europos Sąjungos energetinio saugumo problemų, pavyzdžiui, aplinkos taršą, neefektyvų energijos išteklių vartojimą, pernelyg didelę priklausomybę nuo iškastinio kuro ir riboto jo tiekėjų skaičiaus, ypač gamtinių dujų sektoriuje, ir kt. Svarbiausia, kad Energetikos Sąjunga ragina stiprinti tarpusavio pasitikėjimą tarp valstybių narių ir solidariai spręsti išskylančius energetinio saugumo iššūkius.

Nors Lietuva negali skųstis Europos Sąjungos paramos ar iniciatyvų stoka, šalies valdantysis elitas privalo baigti numatytus darbus energetikos sektoriuje ir atsakyti į svarbius klausimus, skaidančius pilietiškai aktyvią visuomenę į skirtingas stovyklas. Vis dar sustabdytas nekonvencinių angliavandenilių žvalgybos ir gavybos konkursas, blaškomasi dėl Visagino atominės elektrinės

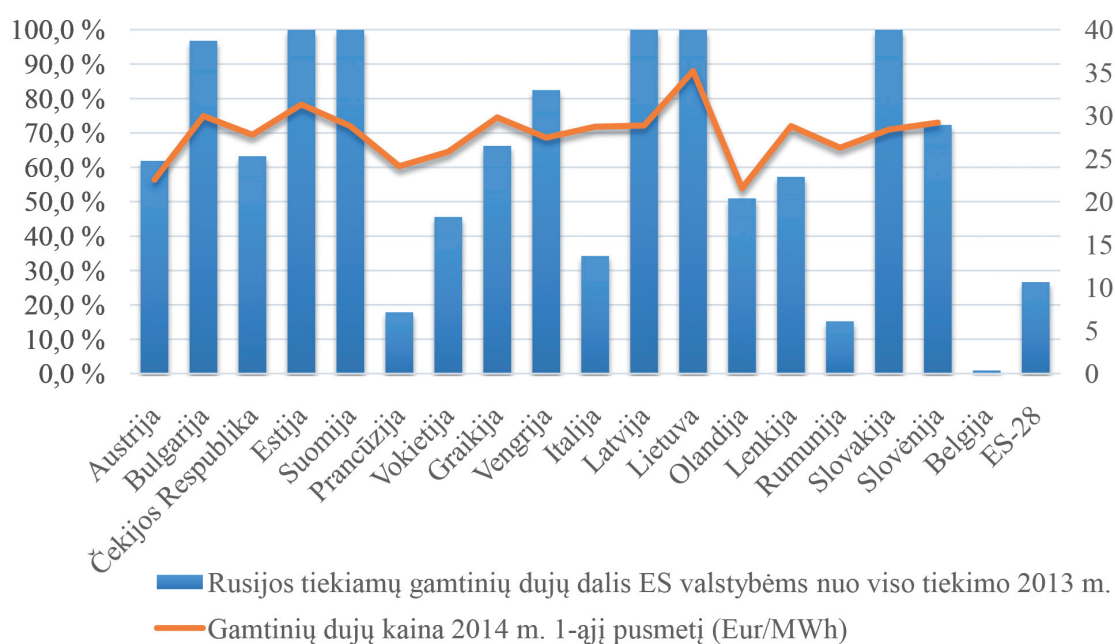
statybos, neišspręsti atliekų deginimo jėgainių klausimai, o visuomenė dar nesupažindinta su naujosios Nacionalinės energetikos strategijos projektu.

Leidinyje pristatomi tyrimų rezultatai susiję su daugeliu šių klausimų. Apžvalgoje įvertinamas Lietuvos energetinio saugumo lygis, jis palyginamas su atitinkamu lygiu Latvijoje ir Estijoje. Analizuojami Lietuvos energetikos sektoriaus plėtros scenarijai, kuriuose vertinamas svarbiausių numatytų ar vis dar svarstomų energetikos infrastruktūros projektų poveikis šalies energetiniam saugumui. Nagrinėjami Lietuvos visuomenės politiniai energetinio saugumo prioritetai, kaip tarpvyriausybiniuose organizacijose atstovaujama šaliai energetinio saugumo klausimais. Galiausiai leidinyje apžvelgiami svarbiausi praėjusių metų įvykiai ir procesai Lietuvos energetikoje.

Prof. habil. dr. Juozas Augutis

1. ENERGETINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMAS – SUSKYSTINTŲJŲ GAMTINIŲ DUJŲ TERMINALO KLAIPĖDOJE POVEIKIS

Šiandien norint užsitikrinti energetinį saugumą nebeužtenka prieigos prie pakankamų energijos išteklių tiekimo, didėja aplinkosaugos ir socialinių elementų svarba, tačiau nesant patikimo energijos tiekimo neįmanomi ir kiti energetinio saugumo elementai. Patikimas energijos išteklių tiekimas tebe lieka esminiu Lietuvos ir Baltijos šalių, kurios buvo labai priklausomos nuo Rusijos tiekiamų energijos išteklių (ypač gamtinių dujų sektoriuje), energetinį saugumą užtikrinančiu veiksniumi. Iki 2015 m. gamtinės dujos Baltijos šalims buvo tiekiamos tik Rusijos valstybinio monopolininko „Gazprom“.

1 pav. Rusijos tiekiamų gamtinių dujų kaina ES valstybėse (Europos Komisijos ir „Eurogas“ duomenys)

2014 m. šešios ES valstybės narės – trys Baltijos valstybės, Suomija, Slovakija ir Bulgarija – daugiau nei 90 proc. buvo priklausomos nuo Rusijos tiekiamų gamtinių dujų. Penkios iš šių valstybių buvo septynių ES valstybių narių, mokėjusių aukščiausią kainą už dujas pirmąjį 2014 m. pusmetį, grupėje. Tai rodo aiškią koreliaciją tarp priklausomybės nuo dujų tiekimo iš Rusijos ir aukštų gamtinių dujų kainų.

Sėkmingai įgyvendintas suskystintųjų gamtinių dujų (SGD) terminalo Klaipėdoje projektas yra svarbus Baltijos valstybių regiono energetinio ir nacionalinio saugumo pokyčių veiksnys. SGD terminalas keičia santykių tarp valstybių tiekėjų ir valstybių vartotojų dinamiką.

1.1. LIETUVOS GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

Lietuvoje gamtinių dujų sektorius yra strateginės svarbos, nes 2014 m. šis gamtinis išteklius buvo dominuojanti kuro rūšis šilumos gamyboje, o 2009 m. uždarius Ignalinos AE, ir elektros energijos gamyboje. Gamtinės dujos ir jų kaina yra ypatingai svarbi pramonės sektoriams, kuriuose vyrauja aukštas energetinis intensyvumas.

Lietuvos gamtinių dujų infrastruktūra plėtota XX a. 7-ajame ir 9-ajame dešimtmečiuose. Dujų tiekimas vystytas kryptimi iš rytų į vakarus (iš šiandieninės Rusijos per Baltarusiją arba per požeminę gamtinių dujų saugyklą Latvijoje). Nebuvo jokių dujų tiekimo alternatyvų ir jungčių su Europos tinklais.

1990 m. paskelbus nepriklausomybę, Lietuva liko iš dalies reikšminga tranzito valstybe, užtikrinančia dujų tranzitą į Kaliningrado sritį. Tuo metu dujų kaina pradėjo sparčiai kilti, o dujų tiekimas dėl įvairių priežasčių nutrauktas net kelis kartus. Itin sparčiai kaina pradėjo kilti nuo 2002 m. Nepaisant to, kad 2004 m. Rusijos „Gazprom“ buvo parduota 37,1 proc. vertikalčiai integruotos monopolijos „Lietuvos dujos“ akcijų, gamtinių dujų kaina augo toliau. 2009–2014 m. gamtinės dujos Lietuvoje vidutiniškai kainavo 29,5 proc. brangiau nei prie Vokietijos sienos.

1.2. SGD IR SKALŪNINIŲ DUJŲ REVOLIUCIJA

Šiandieninės energetikos tendencijos turi globalių pasekmių regioninėms energetikos rinkoms ir atveria naujas perspektyvas energetiniam saugumui ir diversifikacijai užtikrinti. Prieš daugiau nei 10 metų tokios perspektyvos nebuvo galimos. Nuo 2000 m. SGD prekybos apimtys nuolat augo. 2001 m. SGD prekyba siekė¹ 142,95 mlrd. m³, o 2013 m. išaugo² iki 325,3 mlrd. m³. Tuo pat metu SGD importas Europos valstybėse išaugo nuo 33,53 mlrd. m³ iki 51,5 mlrd. m³. Iki 2015 m. Europoje veikė 28 SGD terminalai, 8 buvo statomi, dar 26 suplanuoti. Tai rodo, kad Europos valstybės mato SGD potencialą siekiant diversifikuoti tiekimą ir mažinti priklausomybę nuo Rusijos ir nestabilaus tiekimo iš Šiaurės Afrikos. SGD technologijos išplečia rinkos galimybes iki tol buvusiose regioninėse gamtinių dujų rinkose, kuriose dominavo regioniniai tiekėjai. Diversifikacija taip pat leidžia spręsti gamtinių dujų kainos klausimus, nes dujų galima įsigyti iš tiekėjų, siūlančių geriausią kainą, taip sunaikinant tiekėjų monopoliją ir sustiprinant vartotojų derybinę galią. Užtikrinant patikimumą ir konkurencingumą energetinė priklausomybė virsta energetine tarpusavio priklausomybe. Keičiantis dujų rinkos sąlygoms mažėja valstybių vaidmuo ir didėja ekonominio naudingumo poveikio svarba, o tai riboja galimybę užsienio politikoje energijos išteklius naudoti kaip instrumentus nacionaliniams interesams pasiekti.

Drauge su SGD technologijomis skalūninių dujų revoliucijos poveikis globaliai energijos išteklių prekybai labai žymus, nes atsiveria naujos eksporto rinkos ir didėja konkurencija su konvencinėmis dujomis. Dėl skalūninės revoliucijos JAV tapo didžiausia naftos ir dujų gamintoja pasaulyje, o tai, nepaisant didelių geopolitinių iššūkių, lėmė žymų naftos ir gamtinių dujų kainų sumažėjimą.³

1 BP statistical review of world energy 2002, p. 28.

2 BP statistical review of world energy 2014, p. 28

3 Smith G. U.S. Seen as Biggest Oil Producer After Overtaking Saudi Arabia. *Bloomberg*, 2014 07 04.

Skalūninių dujų potencialas yra didelis visame pasaulyje, ypač sparčiai besivystančiose šalyse, tokiose kaip Kinija, Meksika, Brazilija ir kt. Skalūninių dujų eksportas iš JAV turi prasidėti 2016 m., todėl galima tikėtis, kad ilgainiui susiformuos pasaulinė gamtinių dujų rinka, panaši į pasaulinę naftos rinką, o konvencines dujas išgaunančios valstybės susidurs su didelėmis komplikacijomis.

1.3. SGD TERMINALAS LIETUVOJE IR REGIONINIO ENERGETINIO SAUGUMO PROJEKTAI

SGD terminalo statybos galimybių analizė prasidėjo dar 2004 m., tačiau SGD projekto idėjos ne tapo realiu projektu. Vėliau trys Baltijos valstybės ketino statyti bendrą SGD terminalą Latvijoje. Derybos dėl projekto buvo ilgos ir nesėkmingos. 2010 m. liepą Lietuvos Vyriausybė nusprendė, kad valstybinė įmonė „Klaipėdos nafta“ įgyvendins SGD terminalo projektą. Apsispręsta statyti ne terminalą sausumoje, bet plaukiojantį išdujinimo laivą-saugyklą, kuris 2011 m. liepą buvo užsakytas Korėjos įmonėje „Hyundai Heavy Industries“. 2013 m. Europos Komisija leido skirti 448 mln. Eur SGD terminalui Klaipėdoje⁴. 2014 m. vasarį laivas-saugykla buvo pavadintas „Independence“ nurodant pagrindinį terminalo tikslą – suteikti energetinę nepriklausomybę nuo Rusijos. Jau 2014 m. spalio 27 d. laivas-saugykla prisišvartavo Klaipėdoje, o nuo gruodžio pradėjo komercinę veiklą.

1 lentelė. SGD terminalo techniniai parametrai

Tipas	Plaukiojantis laivas-saugykla su dujinimo įranga, nuomojama iš „Höegh LNG“ dešimčiai metų su įsigijimo galimybe
Išdujinimo pajėgumai	Maksimalus pajėgumas – 4 mlrd. m ³ gamtinių dujų per metus
Laivo-saugyklos dydis	170 tūkst. m ³
Laivo-saugyklos ilgis	294 m
Laivo-saugyklos plotis	46 m
Laivo-saugyklos grimzlė	12,6 m
Maksimalus gamtinių dujų tiekimo per SGD terminalą pajėgumas	2 mlrd. m ³ per metus iki 2016 m. 4 mlrd. m ³ per metus po 2016 m.
Numatoma eksploatavimo trukmė	40 metų
Specifikacijos	Pastatyta dirbti žemomis temperatūromis
Projekto investicijos	177,54 mln. Eur
Laivo-saugyklos nuoma	430 mln. Eur per 10 metų
SGD terminalo investicijų ir veiklos poveikis verslui	Galutinis dujų tarifas – 1,45–2,03 ct

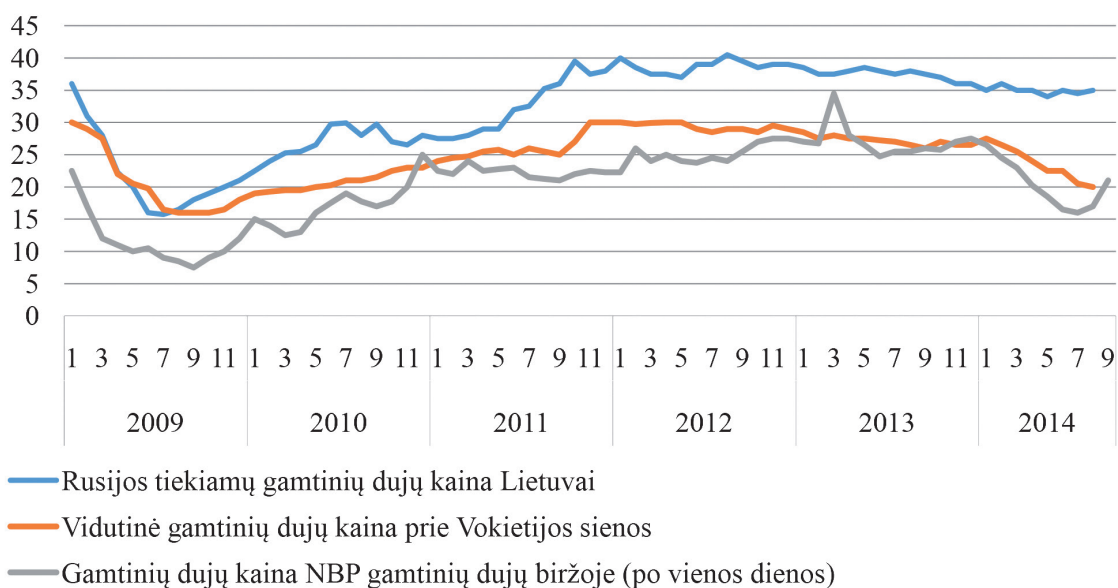
Šaltinis: *Suskystintų gamtinių dujų terminalas. Verslo planas*⁵.

4 State aid: Commission authorises €448 million aid for construction of Lithuanian LNG terminal. *European Commission*. 2013 11 20.

5 Prieiga per internetą: http://www.sgd.lt/uploads/media/SGD_verslo_planas_20130220.pdf.

1. Energetinio saugumo užtikrinimas – suskystintųjų gamtinių dujų terminalo Klaipėdoje poveikis

2014 m. rugpjūtį Lietuvos valstybinė įmonė „Lietuvos energija“ („Litgas“) su Norvegijos „Statoil“ pasirašė sutartį, kad būtų užtikrintas minimalus SGD tiekimo kiekis. SGD dujų kaina Lietuvai nustatoma pagal kainą Didžiosios Britanijos SGD biržoje „National Balancing Point“. Penkerių metų sutartyje numatyta, kad kasmet bus išsigyjama 0,54 mlrd. m³ dujų (apie 1/5 visų Lietuvoje suvartojimų dujų). Tiksliai kainos formulė, numatyta „Lietuvos energijos“ ir „Statoil“ sutartyje, nėra viešai prieinama, bet akivaizdu, kad į ją įeina tam tikra dujų pardavimo marža, transportavimo sąnaudos ir įvairūs tarifai. „Statoil“ parduodamų dujų kaina šiuo metu yra aukštesnė nei „Gazprom“, nes pastarasis taiko dujų kainos nuolaidas ir kompensaciją dėl brangiau parduotų dujų praeityje. Ilgametė lyginamoji analizė rodo, kad „Gazprom“ dujų kaina yra 55,3 proc. aukštesnė nei SGD biržoje „National Balancing Point“.

2 pav. Gamtinių dujų kainų (Eur/MWh) palyginimas (Europos Komisijos duomenys)

SGD terminalo pajėgumas siekia 4 mlrd. m³ per metus. Lietuvoje gamtinių dujų suvartojimas siekia nuo 2,5 iki 3 mlrd. m³ kasmet. Terminalo pajėgumai yra daugiau nei pakankami norint užtikrinti Lietuvos poreikius, ypač atsižvelgiant į mažėjantį dujų suvartojimą dėl besiplečiančio biomasės vartojimo.

Numatoma, kad SGD terminalas Klaipėdoje turėtų tapti ir centru, leidžiančiu dujomis aprūpinti laivus, vykdančius bunkeravimo veiklą. Terminalas gali leisti užtikrinti laivų užpildymą dujomis Klaipėdos ir Rytų Baltijos uostuose, o tai terminalo eksploataciją gali padidinti 10 proc.⁶ Dujas galima transportuoti ir sausumos transportu.

Energetinis saugumas ir diversifikacija sukuria ir didesnes sąnaudas. Skaičiuojama, kad Lietuvos vartotojams SGD terminalas kasmet kainuos apie 108 mln. Eur, laivo nuoma – apie 43 mln. Eur.⁷ Tai reiškia, kad dėl to gamtinių dujų kaina galutiniams vartotojams išauga apie 5 proc.⁸

⁶ „Klaipėdos naftos“ vadovas: „Lietuvos SGD terminalas galėtų tapti regioniniu“. *Lietuvos rytas*, 2012 05 23.

⁷ Liquefied Natural Gas (LNG) Terminal Business Plan. February 2013.

⁸ R. Masiulis: „Gazprom“ nuolaida mažina SGD terminalo kainą vartotojams.“ *Kauno diena*, 2014 11 27.

Sėkmingas SGD terminalo projekto įgyvendinimas nebuvo galimas be ES paramos. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva dėl bendrų taisyklių gamtinių dujų vidaus rinkoje (Trečiojo energetikos paketo sudėtinė dalis) sudarė sąlygas atskirti gamtinių dujų sektoriaus veiklas. 2011 m. Lietuvos Seimas priėmė naują Gamtinių dujų įstatymą, kuris rėmėsi minėta direktyva, o dėl to vertikalčiai integruota monopolija „Lietuvos dujos“ 2013 m. buvo padalyta į dvi įmones – „Lietuvos dujos“ ir „Amber Grid“. Įmonei „Lietuvos dujos“ buvo suteiktas leidimas importuoti ir pardavinėti gamtines dujas vartotojams, o „Amber Grid“ atiteko dujotiekių valdymas. 2014 m. gegužę valstybė įsigijo „Gazprom“ ir vokiečių įmonei „E.ON“ priklausiusias akcijų dalis, todėl šios įmonės tapo valstybinėmis. Jei atskyrimas nebūtų įvykęs, SGD terminalas negalėtų veikti, nes dujotiekis kontroliuojanti įmonė turėtų teisę atsisakyti suteikti leidimą tiekti dujas iš SGD terminalo į dujotiekis.

Kuriant regioninę gamtinių dujų rinką Lietuvoje ir Baltijos šalims didinat energetinį saugumą, SGD terminalas tėra vienas etapas iš daugelio. Energetinis saugumas neįmanomas be kitų projektų, įtrauktų į Europos Komisijos patvirtintą Baltijos energetikos rinkos sujungimo planą (BEMIP), parengtą siekiant sukurti integruotą regioninę energijos rinką apimančią gamtinių dujų ir elektros energijos sektorius ir juos integruoti į vieningą ES rinką.⁹ 2013 m. spalį Europos Komisija patvirtino 248 energetikos infrastruktūros projektų, kurie buvo pavadinti bendrųjų interesų projektais (angl. Projects of Common Interest), sąrašą.¹⁰ Čia pateko ir BEMIP projektai, kuriems buvo galima gauti finansinę paramą siekiant greičiau juos įgyvendinti. BEMIP numato keturis esminius projektus, kurie leistų SGD terminalą Klaipėdoje paversti regioniniu dujų terminalu. Vienas svarbiausių projektų – jau 2015 m. įgyvendinta dujotiekio Klaipėda–Kiemėnai statyba ir pajėgumų didinimas siekiant daugiau dujų perduoti Lietuvos ir Latvijos vartotojams. Šiam projektui skirta Europos Sąjungos finansinė parama (27,6 mln. Eur).¹¹ Antrajame projekte numatyta didinti gamtinių dujų perdavimo pajėgumus tarp Latvijos ir Lietuvos. Tai svarbu siekiant sukurti galimybes SGD terminalo dujas saugoti požeminėje Inčukalnio dujų saugykloje Latvijoje. Trečiasis projektas skirtas būtent Inčukalnio požeminės gamtinių dujų saugyklos modernizacijai ir plėtrai, o ketvirtasis projektas turi užtikrinti dujų perdavimo pajėgumus tarp Suomijos ir Estijos. Tai leistų visiškai užtikrinti gamtinių dujų transportavimą Šiaurės ir Pietų bei Pietų ir Šiaurės kryptimis. Pastačius dujotiekio jungtį tarp Lietuvos ir Lenkijos, dujas bus galima nenaudojant infrastruktūros Rusijoje laisvai transportuoti nuo Suomijos iki Lenkijos ir atvirkščiai.

SGD terminalas ir minėti projektai leidžia sukurti bendrą Baltijos valstybių gamtinių dujų rinką. Lietuva jau 2015 m. eksportavo į Estiją apie ketvirtį gamtinių dujų, reikalingų Estijai. Artimesnis Baltijos valstybių ir Suomijos bendradarbiavimas gali leisti sukurti rinką, kurioje gamtinėmis dujomis būtų prekiaujama SPOT principais ir būtų atsisakyta daugiamečių kontraktų. Tai leistų padidinti gamtinių dujų prekybos skaidrumą, formuoti objektyvioms kainoms, kurios būtų naudingos ir tiekėjams, ir vartotojams.

9 Memorandum of Understanding on the Baltic Energy Market Interconnection plan. 2009 06 17.

10 Commission Delegated Regulation of 14 October 2013 amending Regulation (EU) No 347/2013 of the European Parliament and of the Council on guidelines for trans-European energy infrastructure as regards the Union list of projects of common interest. 2013 10 14.

11 List of actions selected for receiving financial assistance under CEF-Energy as of 21 November 2014.

1.4. SGD TERMINALO PERSPEKTYVOS

Įgyvendinusi SGD terminalo projektą, Lietuva jau užsitikrino 20 proc. nuolaidą „Gazprom“ gamtinėms dujoms. Vertinant blogiausią scenarijų, gamtinės dujos netgi galėtų būti tiekiamos per SGD terminalą minimaliu režimu, jei bus užsitikrintas dujų tiekimas su nuolaida iš kitų tiekėjų. Terminalas Klaipėdoje vis dar turi galimybių tapti regioniniu terminalu. Kiti galimi terminalai Baltijos valstybėse dar tik planuojami, be to, kaip rodo patirtis, kylant problemoms dėl susitarimų tarp valstybių ir esant būtinybei užsitikrinti ES paramą statyboms, šių terminalų vystymas lieka sudėtingas. Taip pat būtina pabrėžti, kad tokiu būdu būtų sukurti pertekliniai pajėgumai regione, nes terminalas Klaipėdoje gali patenkinti beveik visus Baltijos valstybių metinius dujų poreikius. Kad terminalas taptų regioninis, būtini ir Latvijos veiksmai įgyvendinant veiklų atskyrimą gamtinių dujų rinkoje ir vystant dujotiekus tarp Suomijos ir Estijos bei Lietuvos ir Lenkijos.

2. LIETUVOS VISUOMENĖS POLITINIAI PRIORITETAI IR ENERGETINIS SAUGUMAS

Darnios visuomenės plėtros požiūriu, neįmanoma užtikrinti energetinio saugumo rūpinantis tik infrastruktūros patikimumu ar energetinės sistemos atsparumu. Pagal apibrėžimą, energetinis saugumas pirmiausiai susijęs su energijos resursų kaina (Yergin, 1988), kurią vartotojams dažniausiai tenka pakelti siekiant aukštesnio saugumo lygio. Todėl energetinio saugumo strategijos, programos ir kt. neišvengiamai turi įvertinti, kaip visa visuomenė ir atskiros jos grupės suvokia riziką, taip pat jos interesus ir nerimo priežastis¹². Vadinasi, energetinis saugumas gali būti priešpriešinamas energijos kainai.

Analizuojant, kaip energetinį saugumą suvokia Lietuvos visuomenė, dera atsižvelgti į materialinio saugumo ir Lietuvos politinės laisvės priešpriešą, t. y., kaip tinkama ir prieinama energijos išteklių kaina susijusi su Lietuvos nepriklausomybės kaina. Tokiu atveju į energetinio saugumo sąvoką įsiterpia Lietuvos nepriklausomybės klausimas, kuris gali būti susietas su visuomenės požiūriu į Lietuvos politines partijas. Tikėtina, kad skirtingas partijas palaikančių Lietuvos gyventojų požiūris į politinę nepriklausomybę gali santykinai skirtis.

Politinės nepriklausomybės tema, kaip ir energetinis savarankiškumas, tik vertinant finansinės vartotojų naštos aspektą, daugiau ar mažiau aktualus visiems Lietuvos gyventojams, todėl tiek viena, tiek kita gali būti tas skiriamasis bruožas, apibūdinantis įvairias Lietuvos visuomenės grupes. Kadangi Lietuvos nepriklausomybės tema glaudžiai susijusi su konkrečios partijos politika ir jos požiūriu į Rusiją, galima tikėtis, kad ir Lietuvos žmonių požiūris į energetinį saugumą (t. y., ar glaudus energetinis ryšys su Rusija (ne)kelia grėsmės energetiniam saugumui ir Lietuvos nepriklausomybei) gali diferencijuotis pagal nuomones apie partijas ar net apskritai valstybę ir jos politiką.

Visuomenės požiūris į energetinį saugumą ir prioretizavimas remiasi vertybėmis ir materialiniu saugumu. Modernizacijos teorijos teigia, kad stipresnis materialinio saugumo poreikis susijęs ir su autoritariškesnių politinių valstybės valdymo formų prioretizavimu. Taigi energetinis saugumas kaip tam tikra materialinio saugumo suvokimo sudėtinė dalis gali suponuoti priešpriešą vertybėms, kurios išreiškia didesnės saviraiškos, asmeninės ir visuomenės laisvės poreikius, pvz., demokratinės valstybės prioritetus.

12 2014 m. gruodžio 3 d. oficialiai atidarytas suskystintų gamtinių dujų terminalas Lietuvai jau kainavo 442,5 mln. Lt. Jo statyboms išleista 350 mln. Lt, o terminalo laivo nuomai – 92,5 mln. Lt. Nėgana to, ekspertai net abejoja, ar projektas iš viso bus ekonomiškai naudingas. „Net iš dabartinės perspektyvos, žinant ne tik terminalo, bet ir terminalo dujų kainą, sunku įvertinti, kiek šis projektas atsipirks ir ar atsipirks. Trumpuoju laikotarpiu toks projektas iš viso labai sunkiai paaiškinamas, nes naftos kainos krinta. O vertinant ilgesnę perspektyvą sunku nuspėti, kaip kis naftos kainos. Tik saugumo požiūriu, terminalas duos tikrai daug“, – teigia Kauno technologijos universiteto Šilumos ir atomo energetikos katedros docentas Valdas Lukoševičius.

Sugretinus teiginius apie energetinį saugumą (materialinių vertybių prioritetą) su demokratinės bei autoritarinės valstybės valdymo formos poreikiais, galima identifikuoti visuomenės ir jos atskirų grupių teikiamas pirmenybes vienai ar kitai pusei. Jei visuomenė ir įvairios jos grupės jaučiasi materialiai saugios, tikėtina, kad didelė visuomenės dalis pirmenybę teiks demokratinėi valstybės valdymo formai. O materialiai nesaugiai besijaučiantys Lietuvos gyventojai teiks pirmenybę energetiniam saugumui. Vadinasi, šiuo atveju energetinio saugumo ir stipresnės autoritarinės politinės valdžios prioritetą priešpriešinamas demokratinės valstybės prioritetui.

Taikydami duomenų¹³ faktorinę analizę, išskyrėme tris pagrindines toliau išvardytas grupes.

- *Pirmoji grupė* (faktorius) teigiamai koreliuoja su teiginiais „energetikos politika vykdoma atsižvelgiant į visų interesus“, „demokratinė sistema veikia gerai, nes visiems sudaromos galimybės realizuoti valdžios vykdomos energetikos politikos alternatyvas“ ir „valstybei reikia pasitelkti prievartą, kad būtų realizuoti energetinio saugumo tikslai“.
- *Antroji grupė* (faktorius) teigiamai koreliuoja su teiginiais „energetinis saugumas svarbesnis nei demokratija“, „tam tikrais atvejais reikia imtis pilietinio nepaklusnumo akcijų (pvz., protestų, mitingų), kad būtų tinkamai atkreiptas valdžios dėmesys į piliečiams rūpimus energetinio saugumo klausimus“ ir neigiamai koreliuoja su teiginiais „energetinio saugumo problema Lietuvoje sprendžiama atsižvelgiant tik į galingųjų visuomenės grupių interesus“.
- *Trečioji grupė* (faktorius) teigiamai koreliuoja su teiginiu „sklandžiai veikianti demokratija yra būtina siekiant energetinio saugumo“ ir neigiamai koreliuoja su teiginiu „kur kas svarbiau siekti energetinio saugumo nei užtikrinti demokratijos sąlygas“ (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Kaip vertinate šiuos teiginius (faktorius)?

	1	2	3
3.1. Sklandžiai veikianti demokratija būtina siekiant energetinio saugumo.			,876
3.2. Kur kas svarbiau siekti energetinio saugumo, nei užtikrinti demokratijos sąlygas.		,548	–,430
3.3. Kartais pilietinio nepaklusnumo akcijos (pvz., protestai, mitingai) neišvengiami norint tinkamai atkreipti valdžios dėmesį į piliečiams rūpimus energetinio saugumo klausimus.		,750	
3.4. Kai kuriais atvejais valstybei reikia pasitelkti prievartą, kad būtų realizuoti energetinio saugumo tikslai.	,653		
3.5. Lietuvos demokratinė sistema veikia gerai, nes piliečiams sudarytos galimybės realizuoti valdžios vykdomos energetikos politikos alternatyvas.	,783		
3.6. Energetinio saugumo problema Lietuvoje sprendžiama atsižvelgiant į visų socialinių grupių interesus.	,785		
3.7. Energetinio saugumo problema Lietuvoje sprendžiama atsižvelgiant tik į galingųjų visuomenės grupių interesus.	–,464	,603	

Pastaba. Komponentai sudaryti tik esant reikšmei >,400.

13 Visuomenės nuomonė atskleidžiama remiantis dviem visuomenės nuomonės reprezentatyviomis apklausomis, kurias 2013 m. atliko viešosios nuomonės tyrimo įmonė „Vilmorus“ (respondentų skaičius: N = 2002; apklausti 18 m. ir vyresni Lietuvos gyventojai). 2014 m. apklausa buvo pakartota sumažinus klausimų ir respondentų skaičių (N = 1002). Abiem atvejais rezultatai atspindi visos Lietuvos gyventojų nuomonę ir pasiskirstymą pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietą, išsimokslinimą bei perkamąją galią.

Pirmoji grupė dėl energetinio saugumo aukoja demokratiją ir tuo pat metu palaiko pilietines akcijas, norėdama atkreipti piliečių dėmesį į energetikos klausimus, yra nusistačiusi prieš Tėvynės sąjungą, Liberalų sąjūdį ir Lietuvos lenkų rinkimų akciją, bet pritaria socialdemokratų politikai, todėl šią grupę (faktorijų) pavadino *kairiaisiais*.

Antroji grupė pasisako už valstybės prievartą įgyvendinant energetinio saugumo tikslus ir sutinka, kad demokratija veikia ir energetikos problemos sprendžiamos atsižvelgiant į visų Lietuvos gyventojų nuomonę, taip pat itin palaiko gana skirtingų partijų, tokių kaip Liberalų sąjūdis, Tėvynės sąjunga, Lietuvos lenkų rinkimų akcija, Valstiečių liaudininkai ir Darbo partija, politiką. Šią grupę pavadino *konformistais*, nes ji pritaria valstybės politikai ir teigiamai ją vertina.

Trečioji grupė teigiamai koreliuoja tik su pritarimu Tėvynės sąjungos ir Liberalų sąjūdžio vykdomai politikai. Juos pavadino *dešiniaisiais*¹⁴ (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Ar pritariate šių partijų vykdomai politikai?

	Tėvynės sąjungos politikai	Socialdemokratų politikai	Darbo partijos politikai	Tvarkos ir teisingumo politikai	Liberalų sąjūdžio politikai	Valstiečių liaudininkų politikai	Lietuvos lenkų rinkimų akcijos politikai
Kairieji	–,126**	,108**	,069*	,052	–,100**	–,039	–,103**
Konformistai	,178**	,055	,084*	,032	,248**	,101**	,159***
Dešinieji	,122**	–,047	–,133**	–,054	,077	,054	–,055

Remiantis tuo, kad *dešinieji* reikšmingai koreliuoja su Tėvynės sąjunga bei Liberalų sąjūdžiu ir neigiamai koreliuoja su Darbo partija, o *kairieji* teigiamai koreliuoja su socialdemokratais bei Darbo partija ir neigiamai – su Tėvynės sąjunga bei Liberalų sąjūdžiu, galima teigti, kad šios grupės atspindi skirtingus bendresnius vertybių prioritetus, kurie, savo ruožtu, atspindi abiejų grupių pasitikėjimą partijų vykdoma politika.

Peržvelgus, kaip grupės vertina pasitikėjimą institucijomis, formuojančiomis energetikos politiką, matyti teigiama *kairiųjų* koreliacija su dabartine koalicija, kurioje dominuoja socialdemokratai, ir mokslininkais (ekspertais) ir neigiama koreliacija su privačiomis Lietuvos, JAV ir Lenkijos energetikos įmonėmis. O *dešinieji* teigiamai koreliuoja su mokslininkais, NVO, Lenkijos energetikos įmonėmis ir NATO. *Dešinieji* palaiko daugiau energetikos politikos veikėjų ir į energetikos politiką žvelgia plačiau nei *kairieji*. *Konformistai* teigiamai koreliuoja su dabartine koalicija, kurioje dominuoja socialdemokratai, Seimu, savivaldybėmis, bet neigiamai koreliuoja su NVO, TATENA. *Konformistai* labiau linkę prisitaikyti prie esamos teisėtos valdžios institucijų ir skeptiškai vertina išorinius politinius ir ekonominius veiksnius (žr. 4 lentelę).

14 Koreliacinis teigiamas arba neigiamas reikšmingas (** arba ***) ryšys kinta nuo 0.001 (silpnas) iki 0.999 (stiprus). Analizuodami duomenis, daugeliu atveju matome silpną arba vidutinę koreliaciją. Tai gali būti ir dėl didelio tiriamųjų skaičiaus, nes plačiau išsibarsto atsakymai.

4 lentelė. Ar pasitikite šių institucijų ir organizacijų įtaka Lietuvos energetikos politikai?

	LR Vyriausybės	Seimo	Savivaldybės	Mokslininkų	NVO
Kairieji	,048**	,044	,031	,081**	–,005
Konformistai	,136***	,160***	,128***	–,048	–,082**
Dešinieji	–,048	–,030	–,048	,066*	,058*
	Privačių energetikos įmonių	JAV energetikos įmonių	Lenkijos energetikos įmonių	NATO	TATENA
Kairieji	–,084**	–,064*	–,061*	,024	,022
Konformistai	,066*	,027	,024	–,040	–,061*
Dešinieji	,011	,043	,067*	,061*	,042

Apžvelgus svarbiausius Lietuvos energetinio saugumo aspektus matyti, kad *kairiųjų* ir *dešiniųjų* teigiama koreliacija su energetikos infrastruktūros patikimumu, energetine nepriklausomybe nuo kitų valstybių, atsinaujinančios energetikos plėtra, energijos išteklių kaina ir energetinių paslaugų tiekimo patikimumu panaši. Tačiau *dešinieji*, priešingai nei *kairieji*, teigiamai koreliuoja su integracija į bendrą Europos Sąjungos energetikos rinką, modernių technologijų diegimu energetikos sistemoje, gebėjimu pasinaudoti tarptautiniais politiniais ryšiais (pvz., ES, NATO), o *kairieji* su šiais veiksniais reikšmingo koreliacinio ryšio neturi. *Kairieji* siauriau vertina energetikos politikos veikėjų svarbą. Įdomiausia tai, kad *konformistai* turi reikšmingą neigiamą koreliacinį ryšį su visais išvardytais energetinio saugumo aspektais, su kuriais teigiamai koreliuoja ir *dešinieji*, ir *kairieji*. Tai rodytų, kad *konformistai* yra ypač savitas vertybes turinti Lietuvos gyventojų grupė.

Klausiant, kieno vaidmuo turėtų būti svarbiausias formuojant šalies energetikos politiką, *kairieji* labiausiai pasitiki tik mokslininkų vaidmeniu, o *dešinieji* mano, kad turėtų būti svarbios visos institucijos (visuomenė, NVO, mokslininkai, Vyriausybė, ES institucijos, tarptautinės organizacijos). *Dešinieji* labiau orientuojasi į demokratišką ir atvirą visuomenę, kurioje svarbiausius sprendimus priima ne vien valdžia – leidžiama dalyvauti ir įvairioms suinteresuotoms grupėms bei institucijoms. *Kairieji* teigiamai reikšmingai koreliuoja tik su mokslininkais (ekspertais), o *konformistai* neigiamai koreliuoja su visuomene, NVO, mokslininkais ir tarptautinėmis organizacijomis. Remiantis 4 ir 5 lentelių duomenimis, galima teigti, kad *konformistai* energetikos politikoje linkę labiau pasitikėti ir remti tik esamos Vyriausybės vaidmenį. Tai, beje, dar vienas argumentas šią grupę sąlyginai vadinti *konformistais* (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Kieno vaidmuo turėtų būti svarbiausias formuojant šalies energetikos politiką?

	Visuomenės	NVO	Mokslininkų (ekspertų)	Vyriausybės (nacionalinės valdžios)	Savivaldybės	ES institucijų	Tarptautinių organizacijų
Kairieji	,051	–,014	,106***	,006	,028	–,031	–,010
Konformistai	–,190***	–,125***	–,159***	–,007	–,023	,004	–,064*
Dešinieji	,102***	,093**	,134***	,092**	,064*	,090***	,096***

Antroji grupė *konformistais* vadintina ir dėl to, kad teigiamai reikšmingai koreliuoja su teigiamu Lietuvos Vyriausybės vykdomos energetinės politikos vertinimu *kairiesiems* ir *dešiniems* neturint reikšmingo koreliacinio ryšio su Vyriausybės vykdoma energetikos politika. Tačiau *dešinieji* vidutiniškai teigiamai koreliuoja su teiginiu „pasitelkdama energetiką, Rusija siekia išlaikyti Lietuvą savo įtakos sferoje“. Galima teigti, kad *dešinieji* stipriausiai Rusijos energetikos politiką suvokia kaip grėsmę, o *kairieji* teigiamai reikšmingai koreliuoja su teiginiu „Lietuvos Vyriausybės vykdoma energetinė politika siekia apriboti Rusijos interesus Lietuvoje“ (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Kaip vertinate Rusijos energetikos politiką ir atsakomąsias Lietuvos Vyriausybės priemones?

	Aš teigiamai vertinu Lietuvos Vyriausybės vykdomą energetikos politiką.	Pasitelkdama energetiką, Rusija siekia išlaikyti Lietuvą savo įtakos sferoje.	Lietuvos Vyriausybės vykdoma energetikos politika siekia apriboti Rusijos interesus Lietuvoje.
Kairieji	,042	-,013	,117***
Konformistai	,192***	,003	-,042
Dešinieji	,020	,195***	,041

Analizuojant svarbiausius energetinio saugumo aspektus matyti, kad *kairieji* ir *dešinieji* panašiai teigiamai reikšmingai koreliuoja su energetikos infrastruktūros patikimumu, energetine nepriklausomybe nuo kitų valstybių, atsinaujinančios energetikos plėtra, energijos išteklių kaina ir energetinių paslaugų tiekimo patikimumu.

7 lentelė. Kokie energetinio saugumo aspektai Lietuvai yra svarbiausi (1-oji dalis)?

	Energetikos infrastruktūros patikimumas	Energetinė nepriklausomybė nuo kitų valstybių	Atsinaujinančios energetikos plėtra	Energijos išteklių kaina	Energetikos paslaugų teikimo patikimumas
Kairieji	,097**	,068*	,066*	,087**	,100***
Konformistai	-,130***	-,073*	-,126***	-,133***	-,089**
Dešinieji	,079**	,071**	,061*	,086**	,090**

Tačiau *dešinieji*, skirtingai nei *kairieji*, teigiami reikšmingai koreliuoja su integracija į bendrą Europos Sąjungos energetikos rinką, modernių technologijų diegimu energetikos sistemoje, gebėjimu pasinaudoti tarptautiniais politiniais ryšiais (pvz., ES, NATO). Įdomiausia tai, kad *konformistai* neigiamai reikšmingai koreliuoja su visais energetikos politikos aspektais, su kuriais teigiamai reikšmingai koreliuoja *dešinieji* ir *kairieji*.

Atkreiptinas dėmesys į nuomonės pasiskirstymą vertinant skalūninių dujų gavybos plėtrą. Didžiausią teigiamą reikšmingą koreliaciją su skalūninių dujų gavybos plėtra turi *dešinieji*, o *konformistai* – mažesnę. *Kairiųjų* koreliacija su skalūninių dujų gavybos plėtra reikšminga, bet neigiama, jie akivaizdžiai nusistatę prieš skalūninių dujų gavybos plėtrą. Neigiamą nuostatą iš dalies lėmė 2012 m. vykę Seimo rinkimai, kuomet kairiosios partijos vykdė labai agresyvią politiką prieš skalūnines dujas, o dešiniosios partijos šią idėją palaikė. Tai rodo šios apklausos rezultatai.

8 lentelė. Kokie energetinio saugumo aspektai Lietuvai yra svarbiausi (2-oji dalis)?

	Integracija į bendrą Europos Sąjungos energetikos rinką	Modernių technologijų diegimas energetikos sistemoje	Gebėjimas pasinaudoti tarptautiniais politiniais ryšiais (pvz., ES, NATO)	Skalūninių dujų gavybos plėtra	Energijos išteklių diversifikacija (įvairovė)	Energijos tiekėjų diversifikacija (įvairovė)
Kairieji	–,021	,010	,023	–,089**	–,032	–,057*
Konformistai	–,052	–,077**	–,088**	–,074*	–,082**	
Dešinieji	,107***	,121***	,075**	,087**	,049	,054*

Tyrimas atskleidė, kad gyventojų nuostatos pasiskirsto pagal palaikomas skirtingas Lietuvos politines jėgas (partijas), o tai, viena vertus, gali būti siejama su atviresne ir demokratiškesne valstybės energetikos politikos samprata, kita vertus, su uždaresne politikos samprata, kuomet atsakomybė suteikiama tik valdžiai ir specialistams. Kadangi analitiškai išskirtos trys grupės skirtingai koreliuoja su pasitikėjimu įvairių partijų vykdoma politika, jos atitinkamai ir pavadintos, t. y. *kairiaisiais*, *dešiniaisiais* ir *konformistais*. *Kairieji* neigiamai reikšmingai koreliuoja su Tėvynės sąjungos, Liberalų sąjūdžio ir Lenkų rinkimų akcijos vykdoma politika, bet teigiamai reikšmingai koreliuoja su socialdemokratų vykdoma politika. *Kairieji* dažniau teikia prioritetą energetiniam saugumui, o ne demokratijai, netgi dažniau palaiko pilietines akcijas, kuriomis siekiama atkreipti valdžios dėmesį į energetikos klausimus. *Konformistai* labiausiai palaiko Liberalų sąjūdžio, kiek mažiau – Tėvynės sąjungos, Lenkų rinkimų akcijos, Valstiečių ir mažiausiai – Darbo partijos vykdomą politiką. Pastarieji, pasisakantys už valstybės prievartą įgyvendinant energetinio saugumo tikslus, sutinka, kad Lietuvoje demokratija veikia, nes energetikos problemos sprendžiamos atsižvelgiant į visų Lietuvos gyventojų nuomonę. *Dešinieji* teigiamai koreliuoja tik su pritarimu Tėvynės sąjungos ir Liberalų sąjūdžio vykdomai politikai. Vis dėlto grupių pavadinimas *kairiaisiais*, *dešiniaisiais* ir *konformistais* yra labai sąlygiškas, nes šios grupės reikšmingai teigiamai koreliuoja su skirtingų partijų palaikymu. Tačiau toks palaikymas tiesiogiai neatspindi klasikinių politinių partijų ideologinių vertybių, tik rodo pakankamai skirtingus šių trijų grupių vertybių rinkinius.

Analizuojant grupių koreliaciją su pasitikėjimu institucijomis, galinčiomis daryti įtaką Lietuvos energetikos politikai, matyti, kad *kairieji* teigiamai reikšmingai koreliuoja su Vyriausybe (šiuo metu tai yra koalicija, kurioje dominuoja socialdemokratai) ir mokslininkais, tačiau neigiamai reikšmingai koreliuoja su privačiomis Lietuvos, JAV, Lenkijos energetikos įmonėmis. O *dešinieji* teigiamai

koreliuoja su pasitikėjimu mokslininkų, NVO, Lenkijos energetikos įmonių ir NATO įtaka Lietuvos energetikos politikai. Akivaizdu, kad *dešinieji* Lietuvos energetikos politiką vertina plačiau ir atviriau, laikydamiesi vėlyvosios modernybės visuomenės būdingo požiūrio. *Kairieji* yra uždaresni ir konservatyvesni nei stipresnių demokratinių nuostatų besilaikantys *dešinieji*. *Konformistai* teigiamai koreliuoja su pasitikėjimu Vyriausybės (dabartinės koalicijos, kurioje dominuoja socialdemokratai), Seimo, savivaldybių politika, bet neigiamai reikšmingai koreliuoja su NVO, pasaulinių organizacijų, atsakingų už energetikos reikalus, tokių kaip TATENA, PET ir kt., įtaka Lietuvos energetikos politikai. *Konformistai* tarsi užima tam tikrą tarpinę poziciją.

Analizuojant, kieno vaidmuo turėtų būti svarbiausias formuojant šalies energetikos politiką, išryškėja skirtumai. *Kairieji* teigiamai koreliuoja tik su mokslininkais (ekspertais), o *dešinieji* teigiamai koreliuoja su visuomenės, NVO, mokslininkų, Vyriausybės, ES institucijų, tarptautinių organizacijų vaidmens svarba. *Konformistai* neigiamai reikšmingai koreliuoja su visuomenės, NVO, mokslininkų, tarptautinių organizacijų vaidmeniu formuojant Lietuvos energetikos politiką. Duomenys rodo, kad *kairieji* labiausiai pasitiki tik mokslininkų vaidmeniu, o *dešinieji* mano, kad dauguma institucijų yra svarbios formuojant Lietuvos energetikos politiką. Taigi dešiniųjų požiūris labiau atitinka demokratiškos visuomenės viziją.

Logiška, kad su teiginiu „pasitelkdama energetiką, Rusija siekia išlaikyti Lietuvą savo įtakos sferoje“ Tėvynės sąjungą palaikantys *dešinieji* teigiamai reikšmingai koreliuoja, o *kairieji* neturi jokios koreliacijos. Darytina prielaida, kad Rusija *dešiniams* atrodo didesnė grėsmė nei *kairiesiems*. Tačiau su teiginiu „Lietuvos Vyriausybės vykdoma energetinė politika siekia apriboti Rusijos interesus Lietuvoje“ socialdemokratų partijos vykdomai politikai (taip pat dabartinei koalicijai, kurioje dominuoja socialdemokratai) pritariantys *kairieji* teigiamai reikšmingai koreliuoja, o *dešinieji* neturi jokios koreliacijos.

Remiantis tuo, kad *dešinieji* reikšmingai koreliuoja su pritarimu Tėvynės sąjungos ir Liberalų sąjūdžio vykdomai politikai ir neigiamai reikšmingai koreliuoja su Darbo partija, o *kairieji* teigiamai koreliuoja su socialdemokratų ir Darbo partijos vykdoma politika, bet neigiamai koreliuoja su Tėvynės sąjungos ir Liberalų sąjūdžio vykdoma politika, galima daryti prielaidą, kad skirtingi vertybių prioritetai turi įtakos abiejų grupių pasitikėjimui partijų politika. Veikiausiai šios vertybinės orientacijos nėra klasikinės partijų ideologijos, jos apima platesnį vertybių spektrą ar net priklauso nuo pačių partijų lyderių. Taigi vienareikšmiškai sudėtinga atsakyti, kuo šios grupės skiriasi, bet akivaizdu, kad tie skirtumai egzistuoja. Toks grupių įvardijimas yra santykinis, nes tarp jų egzistuoja tam tikri bendrumai ir skirtumai. *Konformistai* skiriasi tiek nuo *kairiųjų*, tiek nuo *dešiniųjų*. Atrodo, jie labiau linkę prisitaikyti nei kokiu nors būdu protestuoti. Pvz., skirtingai nei kitos grupės, neturinčios jokios koreliacijos su teiginiu „pozityviai vertinu Lietuvos Vyriausybės vykdomą energetinę politiką“, jie su šiuo teiginiu koreliuoja teigiamai.

3. ATSTOVAVIMAS LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO INTERESAMS TARPVYRIAUSYBINĖSE ORGANIZACIJOSE 2004–2014 METAIS

Tarpvyriausybinėmis organizacijomis vadinamos tokios organizacijos, kurios įsteigiamos formaliu suverenių valstybių susitarimu ir turi keletą valstybių narių, pastoviai veikiantį sekretoriatą ar kitus vidaus valdymo organus.¹⁵ Nors tarpvyriausybinių organizacijų veiklos mandatas, geografinė aprėptis, funkcijos ir daugelis kitų požymių skiriasi, paprastai valstybės jas steigia ar tampa jų narėmis siekdamos įgyvendinti tam tikrus nacionalinius prioritetus.¹⁶ Prie Jungtinių Tautų Organizacijos valstybės prisijungia siekdamos tarptautinio pripažinimo ir norėdamos turėti galimybę dalyvauti tarptautinės politikos formavimo procesuose, prie Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos – dėl nacionalinio saugumo garantijų, prie Europos Sąjungos ar Pasaulio Prekybos Organizacijos – ekonominiams sumetimais ir t. t. Kiekvienos valstybės prisijungimą prie tarpvyriausybinių organizacijos lemia unikalūs motyvai, tačiau yra vienas bendras bruožas – konkretus ir pragmatiškas nacionalinis interesas.

Lietuvos narystė vakarietiškomis vertybėmis paremtose tarpvyriausybinese organizacijose taip pat ne vien vertybinis, bet ir pragmatinis pasirinkimas. Narystė tarpvyriausybinese organizacijose Lietuvai iš dalies padeda kompensuoti mažoms valstybėms būdingus apribojimus, pavyzdžiui, finansinių ar ekspertinių išteklių trūkumą, ribotą derybinę galią ir pan. Vis dėlto svarbiausia yra tai, kad narystė tarpvyriausybinese organizacijose ir aktyvus atstovavimas nacionaliniams interesams jose, ypač Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje ir Europos Sąjungoje, yra esminiai Lietuvos nacionalinio saugumo ramsčiai.¹⁷

Neatsiejamas nacionalinio saugumo elementas – energetinis saugumas – apibrėžiamas kaip energetikos sistemos gebėjimas normaliomis sąlygomis tiekti energiją vartotojams ir atsparumas galimiems trikdžiams, kylantiems dėl techninių, gamtinių, ekonominių, socialinių ar politinių priežasčių.¹⁸ Trumpa nepriklausomybę atgavusios Lietuvos istorija rodo, kad esminės grėsmės šiame nacionalinio saugumo sektoriuje, pavyzdžiui, žaliavų tiekimo nutraukimas ar nuolatinis jų kainų svyravimas, pasireikšdavo ne dėl techninių kliūčių, ekstremalių gamtos reiškinių ar kitų trikdžių, bet dėl politinių veiksnių. Minimais veiksniais, lemiančiais energijos tiekimo nutraukimą ar kainų nestabilumą Lietuvoje, galima apibrėžti dar aiškiau ir vadinti juos agresyvia valstybių energijos tiekėjų užsienio politika.

15 Fausett, E., Grant, K., Volgy, T. J., Rodgers, S. Identifying Formal Intergovernmental Organizations. *Working Papers Series in International Politics*, December 2006, p. 1–43.

16 Drezner, W. D. *Locating the Proper Authorities. The Interaction of Domestic and International Institutions*. Michigan: University of Michigan Press, p. 25.

17 Tarpvyriausybinių organizacijų, o ypač NATO ir Europos Sąjungos, reikšmė užtikrinant Lietuvos nacionalinį saugumą buvo pabrėžta įvairiuose aukšto lygio dokumentuose, pavyzdžiui, nacionalinėse saugumo strategijose, politinių partijų susitarimuose dėl užsienio, saugumo ir gynybos politikos. Tarpvyriausybinių organizacijų svarba šalies saugumui taip pat ne kartą pabrėžta vyriausybės programose, ministerijų dokumentuose, Prezidento metiniuose pranešimuose, inauguracinėse ir kitose kalbose.

18 *Lietuvos energetinis saugumas. Metinė apžvalga 2011–2012*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2013, p. 8.

Iš pradžių Sovietų Sąjunga, siekdama išlaikyti Lietuvą savo sudėtyje, o kiek vėliau ir Rusija, bandydama išlaikyti Lietuvą savo įtakos zonoje, naudojo energijos išteklių tiekimu kaip politinio poveikio priemone. Su pirmuoju iššūkiu Lietuvos energetinis saugumas susidūrė nuo 1990 m. balandžio 20 d. iki liepos 2 d., Sovietų Sąjungai nutraukus naftos tiekimą. Vėliau problemų kilo 1991–1993 m., Rusijai dar kelis kartus sustabdžius naftos tiekimą, apribojus gamtinių dujų tiekimą ir ėmusis kitų politinio poveikio priemonių (pavyzdžiui, ji panaikino subsidijas, reikalavo už žaliavas mokėti tvirta valiuta). Grėsmę Lietuvos energetiniam saugumui kėlė ir Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos privatizavimo procesai, kuriems vykstant Rusija periodiškai tai nutraukdavo, tai vėl atnaujindavo naftos tiekimą „Družba 2“ naftotiekiu, o 2006 m. galutinai jį sustabdė.¹⁹ Naujausi Rusijos politinio spaudimo pavyzdžiai sietini su bandymais sustabdyti Trečiojo energetikos teisės aktų paketo įgyvendinimą, kvestionuoti Visagino atominės elektrinės projekto vystymą ir šalies elektros sistemų sinchronizaciją su kontinentinės Europos tinklais,²⁰ o pagrindinė Rusijos taikyta priemonė šiems tikslams pasiekti – gamtinių dujų kainų didinimas. Tokia Rusijos užsienio politika darė neigiamą įtaką ne tik Lietuvos energetiniam saugumui, bet ir šalies ekonomikai, menkino visuomenės pasitikėjimą valstybės institucijomis ir politikais, kėlė socialinę įtampą.

Riboti Lietuvos nacionaliniai pajėgumai sprendžiant iškilusius energetinio saugumo iššūkius, o taip pat ir derybinės Lietuvos ir Rusijos galios asimetrija skatino aktyviai atstovauti nacionaliniams energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose. Jų reikšmė Lietuvos energetiniam saugumui yra menkai aptarinėjama tiek mokslininkų, tiek kitų platformų atstovų, o jei ir aptarinėjama, diskusijos beveik visada apsiriboja Europos Sąjunga. Todėl nustatant esminius Lietuvos energetinio saugumo tikslus tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 m. ir apžvelgiant pagrindinius įgyvendintus Lietuvos užsienio politikos pasiekimus, šia apžvalgos dalimi bandoma užpildyti minimą spragą.

Tyrimas paremtas 2004–2014 m. Lietuvos strateginių dokumentų, pavyzdžiui, nacionalinių energetikos ir saugumo strategijų, politinių partijų susitarimų, vyriausybės ir ministerijų planavimo ir ataskaitinių dokumentų analize. Atsižvelgta į Lietuvos prezidentų metinius ir inauguracinius pranešimus, atlikti interviu su valstybės pareigūnais ir energetikos ekspertais.

3.1 LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO TIKSLAI TARPVYRIAUSYBINĖSE ORGANIZACIJOSE

Lietuva turi du pamatinius energetinio saugumo interesus, kurie panašūs į daugelio kitų energijos išteklius importuojančių valstybių interesus. Tai yra patikimas energijos išteklių tiekimas ir adekvačios jų kainos, kitaip tariant, energijos išteklių įperkamumas.²¹ Šių interesų siekiama būdais, neprieštaraujančiais Lietuvos Euroatlantinei užsienio politikos kryptim. Išnagrinėti šaltiniai rodo, kad Lietuvos energetinio saugumo interesams analizuojamu laikotarpiu daugiausiai atstovauta aštuoniose tarpvyriausybiniuose organizacijose: Europos Sąjungoje (ES), Šiaurės Atlanto

19 Česnakas, G. Energetinis saugumas Baltijos ir Juodosios jūros regione: nesaugumo ištakos ir poveikis valstybėms. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2011–2012*, Nr. 10, p. 149–189.

20 Valstybės saugumo departamentas. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, 2015, p. 15–16.

21 *Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija 2012 m.*, p. 8, 15, 18.

3. Atstovavimas Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 metais

Sutarties Organizacijoje (NATO), Jungtinių Tautų Organizacijoje (JTO), Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijoje (ESBO), tarptautinėse atominės energijos (TATENA) ir atsinaujinančios energijos (IRENA) agentūrose, Baltijos Ministrų Taryboje (BMT) ir Baltijos Jūros Valstybių Taryboje (BJVT). Šioje dalyje bus pristatyti Lietuvos energetinio saugumo tikslai pirmosiose šešiose tarpvyriausybiniuose organizacijose.²²

Tyrimas parodė, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuva iškėlė 292 energetinio saugumo tikslus nagrinėjamosiose tarpvyriausybiniuose organizacijose. Dėl didelio tikslų kiekio šioje dalyje dėmesys skiriamas esminėms tendencijoms, o detalieji šie tikslai nenagrinėjami. Atstovavimą Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose galima suskirstyti į tris pagrindinius laikotarpius: pirmąjį (2004–2006 m.), antrąjį (2007–2009 m.) ir trečiąjį (2010–2014 m.). Šie laikotarpiai skiriasi tiek iškeltų energetinio saugumo tikslų gausa, tiek kitais bruožais (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Lietuvos energetinio saugumo tikslai tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 m.²³

Organizacijos	Europos Sąjunga	NATO	ESBO	JTO	TATENA	IRENA	Nenurodoma
Metai							
2004	5	0	0	0	0	0	2
2005	6	0	0	0	0	0	1
2006	10	4	0	0	3	0	0
2007	19	0	0	0	1	0	1
2008	30	3	0	1	1	1	1
2009	4	2	2	0	1	3	0
2010	9	6	2	1	2	3	3
2011	6	4	5	4	5	0	6
2012	31	6	4	8	3	1	5
2013	8	1	2	2	4	1	3
2014	27	4	4	4	7	0	7
Iš viso	156	30	19	20	27	9	31

Pirmasis laikotarpis išsiskiria Lietuvos užsienio politikos pasyvumu ir energetinio saugumo tikslų abstraktumu. Lietuvos politinėje darbotvarkėje labiausiai akcentuotas narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimų įgyvendinimas, pavyzdžiui, Ignalinos atominės elektrinės uždarymas, o ne siekis formuoti šalies energetinio saugumo interesus atitinkančią tarpvyriausybinių organizacijų politiką. Išskelti tikslai buvo daugiau abstraktūs nei konkretūs, pavyzdžiui, įvardijamas siekis kelti energetinio

22 BMT ir BJVT rėmuose Lietuva daugiausiai ieškojo bendros pozicijos įvairiais su energetika susijusiais klausimais, kad vėliau šią bendrą poziciją būtų galima išreikšti kitose tarpvyriausybiniuose organizacijose, pavyzdžiui, Europos Sąjungoje.

23 Duomenys gauti išnagrinėjus oficialius Lietuvos dokumentus 2004–2014 m. Į tyrimą buvo įtraukti vyriausybės veiklos planai, įgyvendinimo priemonės ir veiklos ataskaitos. Užsienio reikalų ministerijos, Aplinkos ministerijos, Ūkio ministerijos ir Energetikos ministerijos planavimo ir ataskaitiniai dokumentai. Taip pat įtrauktos nacionalinio saugumo ir energetikos strategijos, politinių partijų susitarimai dėl gynybos ir užsienio politikos, LR Prezidento inauguraciniai ir metiniai pranešimai.

saugumo problemas tarpvyriausybinių organizacijų lygmeniu, tačiau nei problemos, nei organizacijos nesukonkretinamos. Nepaisant to, keli tikslai buvo suformuluoti konkrečiau. Europos Sąjungoje jau bandyta užtikrinti politinę ir finansinę paramą Lietuvos ir Lenkijos elektros jungčiai, „Gintaro“ dujotiekiui ir naujosios atominės elektrinės statyboms, skatinta kurti ES vidaus energetikos rinką, ieškota politinės paramos naftos tiekimui „Družba 2“ naftotiekiu atnaujinti, o NATO bandyta įtvirtinti energetinio saugumo koncepciją.

Antruoju laikotarpiu Lietuvos politinėje darbotvarkėje daugiau dėmesio skirta ne narystės įsipareigojimų įgyvendinimui, o tarpvyriausybinių organizacijų energetikos politikos formavimui. Buvo iškelta daugiau tikslų, jie suformuluoti konkrečiau. 2007 m. Nacionalinė energetikos strategija, kurioje išskirta dalis, numatanti Lietuvos užsienio politikos tikslus Europos Sąjungos Bendrosios energetikos politikos (ES BEP) formavimo procese, buvo esminis to meto dokumentas. Strategijoje numatyta, kad Lietuva turėtų siekti įtvirtinti ES BEP išorės dimensiją, reglamentuoti ES ir Rusijos energetinę partnerystę pagal Energetikos chartiją, spartinti ES vidaus energetikos rinkos kūrimą, pripažinti Baltijos valstybių elektros sistemų sinchronizaciją su Vakarų Europos elektros sistema Europos Sąjungos vidine problema ir spręsti ją su Europos Komisijos parama ir kt.²⁴ Kita vertus, politinė ir finansinė Europos Sąjungos parama strateginiams energijos tiekimo infrastruktūros projektams išliko esminis Lietuvos užsienio politikos tikslas atstovaujant Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose.

Šis laikotarpis išsiskiria ir tuo, kad Lietuvos energetinio saugumo interesams bandyta atstovauti ne tik Europos Sąjungoje, bet ir kitose tarpvyriausybiniuose organizacijose. Lietuva siekė išplėsti NATO mandatą spręsti su energetiniu saugumu susijusius klausimus ir įtvirtinti energetinio saugumo nuostatas ESBO politinėje darbotvarkėje. Siekdama gauti ekspertinę paramą atsinaujinančios energetikos plėtrai, 2009 m. Lietuva tapo Tarptautinės atsinaujinančios energijos agentūros steigėja. Nepaisant to, nedidelis tikslų kiekis rodo, kad Lietuvos energetiniam saugumui šios tarpvyriausybinių organizacijos nebuvo tokios svarbios kaip Europos Sąjunga.

Paskutinio laikotarpio skiriamieji bruožai yra energetinio saugumo tikslų įvairovė ir jų kėlimas skirtingose tarpvyriausybiniuose organizacijose. Lietuva toliau aktyviai dalyvavo ES BEP formavimo procesuose, siekė užtikrinti Europos Sąjungos politinę ir finansinę paramą strateginiams energetikos projektams. Bandyta įtvirtinti energetinį saugumą NATO ir ESBO politinėse darbotvarkėse tiek formuojant šių tarpvyriausybinių organizacijų dokumentus, tiek bandant steigti naujas institucijas, pavyzdžiui, NATO Energetinio saugumo kompetencijos centrą. Lietuva Europos Sąjungoje, Jungtinių Tautų Organizacijoje, Tarptautinėje atominės energijos agentūroje ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijoje siekė griežtinti tarptautinius įsipareigojimus, reglamentuojančius branduolinę saugą ir saugumą.

Lietuvos aktyvumą šiuo laikotarpiu lėmė du pagrindiniai veiksniai. Viena vertus, Lietuva pirminkavo Europos Sąjungos Tarybai ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijai, todėl turėjo progą per šias tarpvyriausybines organizacijas skatinti svarstyti Lietuvai aktualius klausimus. Kita vertus, Lietuvos užsienio politikos aktyvumą skatino ir įvykiai šalies kaimynystėje, pavyzdžiui,

24 Nacionalinė energetikos strategija, str. 10, 2007.

planai statyti Baltijos ir Astravo atominės elektrinės²⁵, į kuriuos buvo privaloma reaguoti. Lietuvai nepavykus įtikinti šalies kaimynių atsisakyti atominės energetikos projektų itin arti Lietuvos sienos, tai bandyta daryti per tarpvyriausybines organizacijas.

Apibendrinus galima teigti, kad didžiausia reikšmė Lietuvos užsienio politikoje teikta Europos Sąjungai. Šioje tarpvyriausybiniuose organizacijose ne tik iškelta daugiausiai tikslų, susijusių su nacionaliniais energetinio saugumo interesais, bet jie buvo ir ambicingiausi. Pavyzdžiui, bandyta reglamentuoti Europos Sąjungos ir Rusijos santykius energetikos srityje, paversti Lietuvos nacionalines problemas visos Europos Sąjungos problemomis ir tokiu būdu užsitikrinti tiek politinę, tiek finansinę paramą joms spręsti. Nors NATO pagal iškeltų tikslų kiekį yra antra tarpvyriausybiniuose organizacijose po Europos Sąjungos, Lietuvos energetiniam saugumui aktualesni tikslai kelti Tarptautinėje atominėje agentūroje ir Jungtinių Tautų Organizacijoje. Abejose tarpvyriausybiniuose organizacijose siekta griežtinti branduolinę saugą ir saugumą reglamentuojančias taisykles, kad jos būtų tiesiogiai taikytinos kaimynystėje statomai Astravo AE ir Baltijos AE.²⁶ Jungtinių Tautų Organizacijoje Lietuva, remdamasi ESPOO ir Orhuso konvencijomis, siekė nutraukti Astravo atominės elektrinės statybas.²⁷ O NATO ir ESBO siekta išplėsti šių tarpvyriausybinių organizacijų mandatą spręsti su energetiniu saugumu susijusius klausimus ir įkurti šias funkcijas vykdysiančias institucijas. Mažiausiai tikslų kelta Tarptautinėje atsinaujinančios energijos agentūroje – čia apsiribota bandymais gauti konsultacijas dėl atsinaujinančios energetikos politikos, personalo apmokymo ir pan.

3.2. LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO TIKSLŲ TIPOLOGIJA IR YPATYBĖS

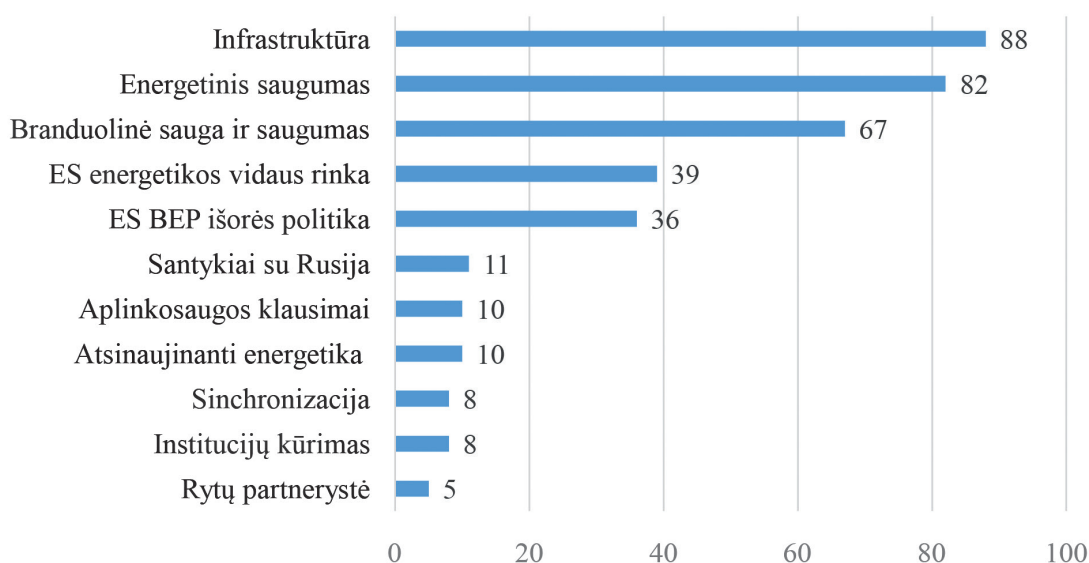
Šiame skyriuje nagrinėjami Lietuvos energetinio saugumo tikslų tarpvyriausybiniuose organizacijose tipai ir ypatybės. Tipas apibūdina Lietuvos iškelto tikslo objektą (energetikos infrastruktūra, santykiai su Rusija, aplinkosaugos klausimai ir pan.), o ypatybės – siektino rezultato tarpvyriausybiniuose organizacijose pobūdį (nacionalinį interesą atitinkančios tarpvyriausybiniuose organizacijos politikos formavimas, politinės ar finansinės paramos siekis ir pan.). Pavyzdžiui, viename iš išnagrinėtų dokumentų formuluojamas toks tikslas: „Dalyvaudami ES energetikos strategijos peržiūros ir naujos energetikos politikos formavimo procese, sieksime bendro konkurencingos ES vidaus energijos rinkos sukūrimo ir stiprios bendros išorės energetikos politikos“²⁸ (tikslų tipai – ES vidaus energetikos rinka ir ES BEP išorės dimensija; ypatybė – politikos formavimas). Pagal šią klasifikaciją Lietuvos energetinio saugumo tikslai suskirstyti į 11 tipų ir 4 ypatybes. Lietuvos energetinio saugumo tikslai skirstomi pagal 3 pav. išdėstytą tipologiją.

25 Astravo atominė elektrinė statoma už 20 km nuo Lietuvos sienos ir už 50 km nuo Vilniaus.

26 Projekto įgyvendinimas užšaldytas.

27 Rusija nėra ratifikavusi minimų konvencijų, todėl dėl Baltijos atominės elektrinės Lietuva, motyvuodama minimais dokumentais, negalėjo pateikti jokių pretenzijų.

28 Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos. 2008 m. gruodžio 9 d., Nr. XI–5.

3 pav. Lietuvos energetinio saugumo tikslų tarpvyriausybinesse organizacijose 2004–2014 m. tipologija

Kaip matyti, Lietuva tarpvyriausybinesse organizacijose dažniausiai siekė energetinio saugumo tikslų, kurių objektas buvo energetikos infrastruktūra (88 reikšmės), antrąją vietą užėmė energetinis saugumas (82 reikšmės), trečiąją – branduolinė sauga ir saugumas (67 reikšmės), ketvirtąją – ES energetikos vidaus rinka (39 reikšmės), penktąją – ES BEP išorės dimensija (36 reikšmės). Atstovavimas Lietuvos energetinio saugumo interesams buvo mažiau susijęs su santykiais su Rusija,²⁹ aplinkosaugos klausimais, atsinaujinančia energetika, institucijų kūrimu ir Rytų partneryste.

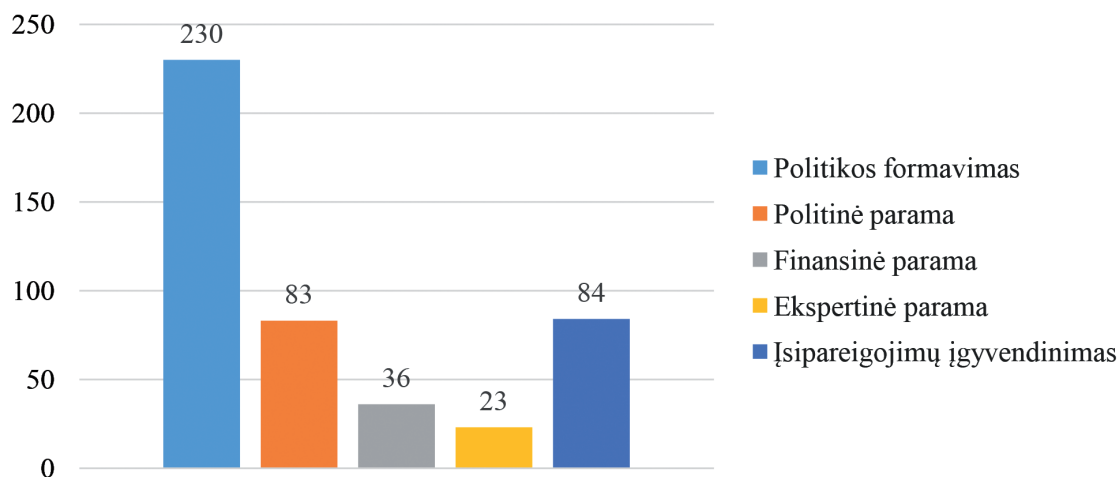
Už šių skaičių slypi ir kiti aspektai. Pirmasis Lietuvos energetinio saugumo tikslo tipas – infrastruktūra – daugiausiai siejosi su esamais ar buvusiais Lietuvos strateginiais projektais: „LitPol link“ ir „Nordbalt“ elektros jungtimis, „Gintaro“ dujotiekiu bei Lietuvą ir Lenkiją sujungiančiu dujotiekiu, Visagino atominės elektrinės projektu. Taip pat siekta formuoti energetikos infrastruktūros finansavimo politiką Europos Sąjungoje, pavyzdžiui, numatyti Bendro intereso projektų sąrašą ir kritinės energetikos infrastruktūros apsaugos standartus NATO. Nors energetinis saugumas ir užima antrąją vietą, tai nėra konkreti tikslų grupė – joje dažniausiai buvo formuluojami bendro pobūdžio siekiai atstovauti šalies energetinio saugumo interesams tarpvyriausybinesse organizacijose, o tikslūs interesai ar konkrečios tarpvyriausybinesse organizacijos nebūdavo nurodomos. Šis tipas aprėpė ir tikslus plėsti ESBO ir NATO mandatą spręsti energetinio saugumo klausimus. Taip pat pastebėtina, kad branduolinės saugos ir saugumo tikslo objektas Lietuvos politinėje darbotvarkėje pradėtas dažnai minėti tik 2010 m. Taigi ši tikslų grupė daugiausiai susijusi su Astravo ir Baltijos AE statybomis bei Lietuvos bandymais jas sustabdyti.

Lietuvos energetinio saugumo tikslai suskirstyti pagal keturias pagrindines ypatybes: politikos formavimą, politinę, finansinę ir ekspertinę paramą. Pirmoji ypatybė vienija tikslus, kuriais

²⁹ Nepaisant to, pastebėtos netiesioginės sąsajos. Energetikos infrastruktūros klausimai buvo keliami dėl nepatikimo energijos ir energijos išteklių tiekimo iš Rusijos, branduolinės saugos ir saugumo – dėl Rusijos planų statyti Baltijos AE ir finansuoti Astravo AE ir pan.

3. Atstovavimas Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 metais

bandoma keisti esamas ar kurti naujas taisykles tarpvyriausybinių organizacijų lygmeniu. Kitos trys ypatybės susieja tuos Lietuvos užsienio politikos tikslus, kuriais nebandoma keisti nuostatų tarpvyriausybinių organizacijų lygmeniu, tačiau siekiama pasinaudoti esama tvarka, pavyzdžiui, norint gauti Europos Sąjungos finansavimą energetikos infrastruktūros projektams. Įsipareigojimų įgyvendinimo pagalbinis rodiklis vienija ne Lietuvos energetinio saugumo tikslus tarpvyriausybiniuose organizacijose, bet Lietuvos įsipareigojimus įgyvendinti tarpvyriausybinių organizacijų energetikos sektoriui primestas taisykles.

4 pav. Lietuvos energetinio saugumo tikslų ypatybės tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 m.

Išnagrinėti duomenys rodo, kad Lietuva aktyviau siekė ne įgyvendinti narystės įsipareigojimus, o formuoti tarpvyriausybinių organizacijų politiką. Aktyviau siekta politinės, o ne finansinės paramos. Ekspertinės paramos užtikrinimas buvo rečiausiai formuluotas tikslas. Bandymai formuoti tarpvyriausybinių organizacijų politiką pasireiškė įvairiose srityse, tačiau daugiausiai buvo susiję su Europos Sąjungos Bendrąja energetikos politika ir energetikos infrastruktūros finansavimo procedūromis, energetinio saugumo nuostatų įtraukimu į NATO ir ESBO oficialius dokumentus, tarptautinių taisyklių, reglamentuojančių branduolinę saugą ir saugumą, formavimu. Siekiant politinės paramos, daugiausiai koncentruotasi į naftos tiekimo per „Družba 2“ naftotiekį atnaujinimą, bendro sutarimo tarp Baltijos regiono valstybių dėl esminių energetikos infrastruktūros projektų paieškas, Lietuvos elektros sistemų sinchronizaciją, Astravo atominės elektrinės statybų klausimą ir pan. Bandymai užsitikrinti finansinę paramą buvo daugiausiai susiję su Lietuvos įgyvendinamais strateginės energetikos infrastruktūros projektais, o siekiai gauti ekspertinę paramą – su Ignalinos AE uždarymu, Visagino AE projektu ir atsinaujinančios energetikos sektoriumi.

Apžvelgus Lietuvos energetinio saugumo tikslų tarpvyriausybiniuose organizacijose tipus ir ypatybes, galima išskirti keletą esminių tendencijų. Pirma, Lietuvos užsienio politikos susikoncentravimas į energetikos infrastruktūrą, o ypač – tiekimo infrastruktūrą, atrodo kaip racionalus prioritetas, kurio buvo siekiama įvairiomis priemonėmis: bandyta reglamentuoti energetikos infrastruktūros finansavimo procedūras Europos Sąjungoje, aktualizuoti Lietuvos ir Baltijos valstybių energetinės

izoliacijos problemas ir pan. Neintegravus Lietuvos į Europos Sąjungos energetikos infrastruktūros tinklą galima pamiršti naudą, kurią galėtų duoti vidinė ES energetikos rinka, elektros sistemų sinchronizacija ar ES BEP išorės dimensija. Antra, labiausiai dominavusi Lietuvos energetinio saugumo tikslų ypatybė – politikos formavimas. Ji atskleidžia šalies užsienio politikos ambicijas. Lietuva neapsiribojo galimybėmis remtis jau esamomis tarpvyriausybinių organizacijų nuostatomis ir aktyviai bandė jas keisti savo naudai. Trečia, siekiai gauti politinę, finansinę ir ekspertinę paramą daugiausiai buvo susiję su įvairiais energetikos infrastruktūros projektais, vystytais tiek Lietuvos teritorijoje, tiek už jos ribų. Lietuvos nacionalinius interesus atitinkančias energetikos infrastruktūros statybas, pavyzdžiui, „LitPol link“ ar „GIPL“, bandyta remti, o neatitinkančias, pavyzdžiui, „Nordstream“ ar Astravo AE, bandyta stabdyti.

3.3. ESMINIAI LIETUVOS PASIEKIMAI TARPVYRIAUSYBINĖSE ORGANIZACIJOSE

Kaip matyti, Lietuva buvo suformulavusi daug ir įvairių tikslų tarpvyriausybiniuose organizacijose. Vieni jų įgyvendinti sėkmingai, kiti – tik iš dalies arba nesėkmingai. Nors daugelio tikslų įgyvendinimo procesas ir vertas atskiros analizės, apžvelgiami tik esminiai Lietuvos užsienio politikos pasiekimai. Pagrindinius rezultatus galima suskirstyti į tris grupes. Pirma, nacionalinio lygmens energetinio saugumo problemos perkeltos į tarptautinį lygmenį ir jos sprendžiamos padedant tarpvyriausybiniams organizacijoms, kitaip tariant, energetinio saugumo problemos internacionalizuojamos. Antrasis laimėjimas – energetinio saugumo nuostatų įtvirtinimas tarpvyriausybinių organizacijų darbotvarkėje. Paskutinis laimėjimas – ir vienas iš svarbiausiųjų – finansinių išteklių strateginiams energetikos projektams užtikrinimas.

Pirmąją pasiekimų grupę geriausiai iliustruoja energijos tiekimo jungčių trūkumas tarp Baltijos valstybių ir Vakarų Europos. Tai buvo pagrindinė vidinė Baltijos valstybių problema, kurios nesugebėta išspręsti nacionalinėmis priemonėmis ir kuri lėmė energetinio saugumo pažeidžiamumą Rusijos politinių sprendimų atžvilgiu. Aktyvi Lietuvos užsienio politika Europos Sąjungoje prisidėjo prie to, kad jungčių trūkumas tarp Baltijos valstybių ir Vakarų Europos virstų Europos Sąjungos problema, kuriai spręsti būtų skiriami organizacijos ištekliai. Pirminis Lietuvos pasiekimas šiame kontekste buvo Baltijos valstybių „Energetinės salos“ statuso įtvirtinimas, kuris reiškė, kad energijos tiekimo infrastruktūros trūkumas tarp Baltijos valstybių ir likusių Europos Sąjungos šalių trukdo sukurti ES vidaus energetikos rinką, todėl šią problemą būtina spręsti ne nacionaliniu, o Europos Sąjungos mastu. Taip vėliau sudarytas Baltijos energetikos rinkos jungčių planas, numatyta politinė ir finansinė parama suplanuotai elektros jungčių ir dujotiekių statybai.

Antrasis Lietuvos laimėjimas – energetinio saugumo koncepcijos įtvirtinimas tarpvyriausybiniuose organizacijose. Pavyzdžiui, iki 2006 m. aukšto lygio NATO dokumentuose nebuvo užsimenama apie energetinį saugumą, o 2014 m. energetinis saugumas jau minimas daugelyje aukšto lygio NATO dokumentų: Rygos, Bukarešto, Čikagos ir Velso viršūnių susitikimo deklaracijose, NATO Strateginėje koncepcijoje. Nagrinėtu laikotarpiu energetinis saugumas įtvirtintas ne tik NATO dokumentuose, bet ir kuriant naujas institucijas. Nuo 2010 m. NATO pradėjo veikti Kylančių saugumo iššūkių skyrius, kurio viena iš užduočių – analizuoti globalius energetikos procesus ir vertinti jų

3. Atstovavimas Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose 2004–2014 metais

poveikį Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijai. Kiek vėliau, 2014 m., Vilniuje akredituotas NATO Energetinio saugumo kompetencijos centras, kurio pagrindinės funkcijos – moksliniai tyrimai ir koncepcijų ruošimas, mokymai ir pratybos.

Trečiasis Lietuvos užsienio politikos laimėjimas – finansavimo Lietuvos energetikos infrastruktūrai užtikrinimas. 1999–2020 m. Europos Sąjunga Lietuvos energetikos infrastruktūrai jau skyrė ir numatė per naujausią finansavimo periodą skirti daugiau nei 4 mlrd. Eur. Kitaip tariant, pinigų sumą, apytiksliai atitinkančią daugiau nei pusę 2015 m. Lietuvos nacionalinio biudžeto. Lietuvos energetikos finansavimas Europos Sąjungos lėšomis išsamiau nagrinėjamas 10 lentelėje.

10 lentelė. Europos Sąjungos skirtos ar numatytos lėšos Lietuvos energetikos infrastruktūrai

Projektas	Numatytos ES lėšos (mln. Eur) ³⁰
1. Dujotiekis Klaipėda–Kuršėnai	27
2. Dujotiekis Klaipėda–Jurbarkas	22
3. Dujotiekis Lietuva–Lenkija („GIPL“)	305
4. Gamtinių dujų perdavimo sistemos modernizavimas ir plėtra	73,7
5. Gamtinių dujų skirstymo sistemos modernizavimas ir plėtra	17,6
6. Šilumos tiekimo tinklų modernizavimo projektai	134,6
7. Elektros jungtis Lietuva–Lenkija („LitPol link“)	27
8. Elektros jungtis Lietuva–Švedija („Nordbalt“)	131
9. Elektros sistemos perdavimo tinklo modernizavimo ir plėtros projektai	98,5
10. Elektros sistemos skirstymo tinklo modernizavimo ir plėtros projektai	17,9
11. IX Elektrėnų kombinuoto ciklo blokas	168
12. Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai	84,8
13. Nedidelės galios biokuro kogeneracijos skatinimas	12
14. Didelio efektyvumo kogeneracijos skatinimas Vilniaus ir Kauno miestuose	233
15. Energijos gamybos efektyvumo didinimas	7,6
16. Energijos vartojimo efektyvumo didinimas viešojoje infrastruktūroje	76,6
17. Viešosios paskirties ar valstybei nuosavybes teise priklausančių pastatų renovacijos projektai	350,4
18. Daugiabučių gyvenamųjų namų renovacijos projektai	463,2
19. IAE uždarymas 1999–2013 m.	1 367
20. IAE uždarymas 2014–2020 m.	450
Iš viso numatyta ir skirta (sąrašas negalutinis ³¹):	4 066,9

Šaltinis: www.esparama.lt, www.esinvesticijos.lt ir www.enmin.lt.

Lietuvai skiriamas Europos Sąjungos finansavimas yra kontraversiška tema, o energetikos sektorius – ne išimtis. Įvairios interesų grupės, mokslininkai ar apžvalgininkai pateikia skirtingus Europos Sąjungos lėšų panaudojimo vertinimus, o juose neretai įžvelgiamas ir nusikalstamos veikos elementas. Nepaisant to, reikėtų atskirti užsienio ir vidaus politiką. Lietuvą derybiniuose procesuose

30 Įvertintas tiek 2007–2013 m., tiek 2014–2020 m. ES finansavimo laikotarpis.

31 Energetikos infrastruktūros projektams skiriama lėšų ir kitose programose, tačiau neįmanoma išskirti tikslios lėšų sumos, tenkančios būtent energetikai.

dėl finansinių asignavimų diplomatų ir kitų pareigūnų uždavinys yra užtikrinti kuo didesnius ES finansinius išteklius, o kitų institucijų uždavinys – adekvatus lėšų paskirstymas.

Lietuvos užsienio politikos sėkmę siekiant energetikos infrastruktūros finansavimo galima pagrįsti dviem pagrindiniais argumentais. Pirmasis iš jų yra įsisavintos ir numatytos 1999–2020 m. finansinės paramos šalies energetikai suma, kuri yra didesnė už Lietuvos nacionalinius biudžetus pirmaisiais narystės Europos Sąjungoje metais. Antrasis iš jų – Europos Sąjungos teiktas finansavimas bendro intereso energetikos infrastruktūros projektams. Pirmose Europos infrastruktūros tinklų priemonės (angl. Connecting Europe Facility, sutr. CEF) peržiūrose daugiausiai lėšų skirta Lietuvai. 2014 m. EK CEF įgyvendinimo komitetas iš viso paskirstė 647 mln. Eur, iš kurių Lietuvai atiteko 47,28 proc. Minimios lėšos 2014 m. paskirstytos šiems projektams: Lietuvos ir Lenkijos gamtinių dujų jungties parengiamiesiems darbams (10,56 mln. Eur) ir statybai (295,39 mln. Eur), Klaipėdos–Kiemėnų dujų tiekio pajėgumams didinti (27,59 mln. Eur) ir Baltijos valstybių elektros energetikos sistemos sinchronizacijos su kontinentinės Europos tinklais galimybių studijai atlikti (125 tūkst. Eur).³² 2015 m. taip pat skirtas finansavimas (27 mln. Eur) „LitPol link“ elektros jungties statybai.³³

Kaip matyti, atstovavimas Lietuvos energetinio saugumo interesams tarpvyriausybiniuose organizacijose buvo ir aktyvus, ir rezultatyvus. Lietuva aktyviai siekė formuoti šalies energetinio saugumo interesus atitinkančią tarpvyriausybinių organizacijų politiką, užtikrinti politinę, finansinę ir ekspertinę paramą šalies energetikos infrastruktūrai ir ieškoti politinės paramos stabdant neparankios energetikos infrastruktūros statybas už šalies ribų. Daugiausiai Lietuvos energetinio saugumo tikslų iškelta Europos Sąjungoje, o dažniausiai jie vienaip ar kitaip buvo susiję su Lietuvos energetikos infrastruktūra. Buvo trys pagrindiniai Lietuvos užsienio politikos rezultatai: energetinio saugumo problemų internacionalizacija, energetinio saugumo nuostatų įtvirtinimas tarpvyriausybinių organizacijų darbotvarkėje ir finansinių išteklių užtikrinimas strateginiams ir kitiems energetikos infrastruktūros projektams.

Būtina atkreipti dėmesį, kad šių rezultatų padėjo pasiekti ne tik Lietuvos diplomatų įdirbis, bet ir palanki tarptautinė aplinka. Bendros Europos Sąjungos energetikos politikos formavimą ir energetinio saugumo koncepcijos įtvirtinimą NATO darbotvarkėje skatino periodiškai Rusijos ir Ukrainos ginčai dėl gamtinių dujų tranzito. Dėl šių nesutarimų daugelis NATO ir Europos Sąjungos valstybių patyrė gamtinių dujų tiekimo sutrikimus, o kraštutiniais atvejais Rusijos gamtinių dujų nebuvo įmanoma pakeisti nei alternatyvaus tiekėjo gamtinėmis dujomis, nei kitokia žaliava šilumai ar elektrai gaminti.³⁴ Kitas svarbus veiksnys, skatinęs NATO ir Europos Sąjungą svarstyti energetinio saugumo klausimus, buvo sąlyginai aukštos ir nestabilios naftos kainos nagrinėtu laikotarpiu. Galiausiai Lietuvai palankūs tarptautinių konvencijų komitetų sprendimai dėl Astravo AE gali būti tiesiogiai susiję su katastrofa Fukušimos atominėje elektrinėje.

32 *List of actions selected for receiving financial assistance under CEF-Energy as of 21 November 2014*, p. 3, 5.

33 *List of actions selected for receiving financial assistance under the first CEF Energy 2015 call for proposals*, p. 1.

34 Pirani, S., Stern, J., Yafimava, K. *The Russo – Ukrainian Gas Dispute of January 2009: a Comprehensive Assessment*. Oxford: Oxford Institute for Energy Studies, 2009, p. 54–56.

4. LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS 2007–2014 METAIS

Integralų Lietuvos energetinio saugumo lygį galima įvertinti tik atsižvelgiant į visus veiksnius, darančius įtaką energetiniam saugumui. Tokių veiksnių (indikatorių) yra daugiau kaip 60. Visi jie suskirstyti į tris blokus – techninį, ekonominį ir sociopolitinį. Kiekvienas blokas ir indikatorius turi savo svorį bendrame įvertyje, kuris integruoja visų veiksnių įtaką energetiniam saugumui. Šis bendras įvertis vadinamas energetinio saugumo lygiu, matuojamu pagal skalę nuo 0 (blogiausia reikšmė) iki 100 (geriausia reikšmė).

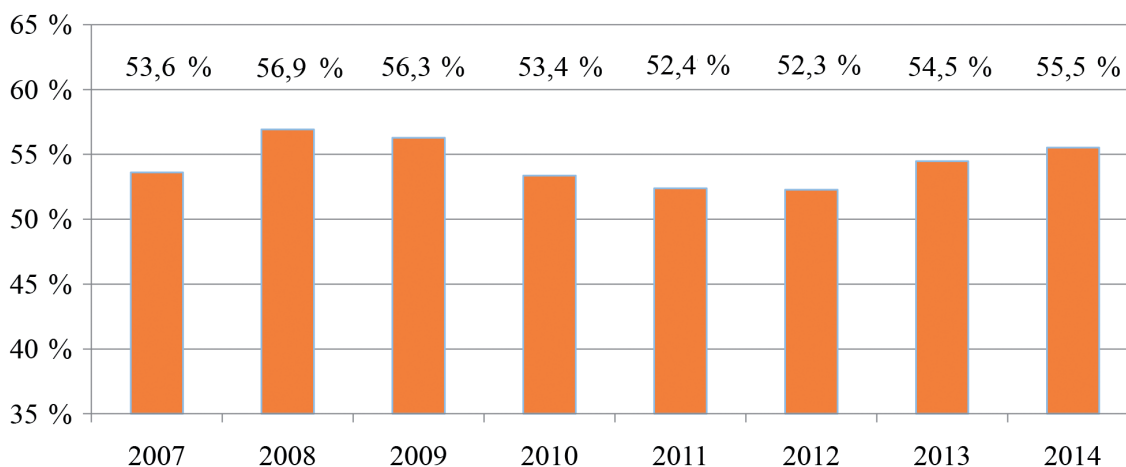
4.1. LIETUVOS BENDRASIS ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS

Vertinti Lietuvos energetinio saugumo lygį pradedama nuo 2007 m. Šie metai pasirinkti kaip baziniai, kadangi tuo metu Lietuvos energetikos sektoriuje nebuvo įgyvendinami didesni energetikos projektai. Nagrinėjant integruotąjį Lietuvos energetinio saugumo lygį analizuojamo laikotarpio pradžioje buvo stebimas lygio mažėjimas: nuo 56,9 proc. (2008 m.) iki 52,3 proc. (2012 m.). Nuo 2013 m. jau pastebimas energetinio saugumo lygio didėjimas, kuris 2014 m. siekė 55,5 proc. Šalies energetinio saugumo situaciją blogino veiksniai, susiję su gamtinių dujų tiekimo sistema, rinkų suvaržymais, priklausomybe nuo energijos išteklių importo iš vienos šalies tiekėjos ir neproporcingai didelėmis gyventojų išlaidomis energetinėms paslaugoms. Didžiausią įtaką energetinio saugumo lygio didėjimui turėjo mažėjantis gamtinių dujų ir didėjantis biokuro dedamosios svoris šalies kuro ir energijos balanse, mažėjantis energijos vartojimo intensyvumas.³⁵ Energetinio saugumo lygio dinamika iliustruota 5 pav.

Uždarius Ignalinos AE, nuo 2010 m. situacija energetikos sektoriuje pakito, nes pasikeitė vyraujantis elektros energijos gamybos šaltinis – bazinę elektros energijos gamybą užtikrino dujomis kūrenamos jėgainės. Dujų tiekimas yra silpniausia grandis ekonominėje ir geopolitinėje plotmėje, vienintelės kuro rūšies vyravimas energijai gaminti mažina energetinį saugumą. Dėl to 2010 m. ir buvo stebimas žymesnis energetinio saugumo sumažėjimas.

Vertinant bendrą energetinio saugumo lygį, sudedami visų indikatorių rezultatai, todėl blogesnę vieno sektoriaus energetinio saugumo situaciją iš dalies kompensuoja geresni kito sektoriaus rodikliai. Vis dėlto kritinę būseną žymintys indikatoriai rodo, kad energetikos sektoriuje yra esminių problemų, kurias būtina spręsti. 11 lentelėje pateiktas indikatorių pasiskirstymas pagal tris būsenas skirtingais metais.

35 SGD terminalo ar naujųjų elektros jungčių įtaka Lietuvos energetiniam saugumui šioje dalyje nėra vertinta, nes tyrimas apėmė situaciją iki 2015 m.

5 pav. Energetinio saugumo lygio dinamika 2007–2014 m.

Nuo 2010 m. vietoj 68 indikatorių naudojama tik 60. Indikatorių imtis sumažėjo patobulinus energetinio saugumo lygio skaičiavimo metodiką. 2009 m. pabaigoje uždarius Ignalinos AE, nuo 2010 m. nebeskaičiuojami techninio ir ekonominio blokų indikatoriai, susiję su branduoline energetika ir branduolinio kuro tiekimu.

Nuo 2008 m. didesnė indikatorių dalis patenka į prieškritinę būseną, o mažiau nei trečdalis – į normalią būseną. Toks indikatorių pasiskirstymas rodo didelę neigiamą įtaką bendram energetinio saugumo lygiui.

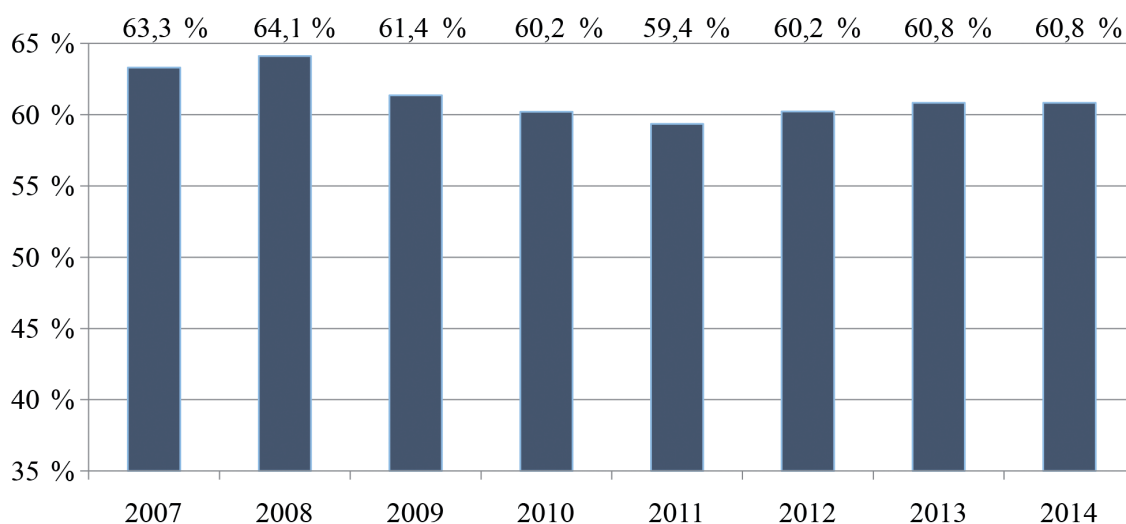
11 lentelė. Indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kritinė būsena	22	20	21	17	16	18	17	17
Prieškritinė būsena	21	23	21	24	26	24	25	25
Normali būsena	25	26	19	18	18	18	18	18

Dauguma indikatorių, patenkančių į kritinės būsenos zoną, susiję su dujų sistema: dujų pirkimo kainos santykis su ES šalių vidutine pirkimo kaina, dujų dalis perkama iš didžiausio tiekėjo, didelis elektros ir šiluminės energijos gamybos priklausomumas nuo dujų. Nemažai indikatorių į kritinę zoną patenka dėl rinkos sąlygų trūkumo, ypač šilumos gamybos sektoriuje. Sociopolitinis indikatorių blokas rodo, kad didžiausią neigiamą įtaką energetiniam saugumui daro didelė Lietuvos priklausomybė nuo importo iš vienos šalies ir neproporcingai didelės gyventojų išlaidos energetinėms paslaugoms, palyginti su vidutinėmis pajamomis, taip pat neigiamas gyventojų požiūris į naujus energetikos projektus ir žemi valstybių, patenkančių į tyrimą, politinio stabilumo reitingai. Toliau kiekvieno bloko indikatoriai apžvelgiami išsamiau.

4.2. TECHNINIO BLOKO ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS

Techninį bloką sudaro 23 indikatoriai, o nuo 2010 m. – 20 indikatorių. Techninio bloko energetinio saugumo lygis 2007–2014 m. laikotarpiu kito nuo 59,4 proc. (2011 m.) iki 64,1 proc. (2008 m.). 2008–2011 m. šiame bloke pastebimas energetinio saugumo lygio mažėjimas (nuo 64,1 iki 59,4 proc.), o nuo 2012 m. stebimas nedidelis lygio kilimas ir stabilizavimasis. Techninė sritis – stipriausia Lietuvos energetikos sektoriaus dalis. Dideli ir dažnai pertekliniai energijos gamybos pajėgumai, gerai išvystyti energijos perdavimo ir skirstymo tinklai, galimybė daugeliui energijos gamybos įrenginių naudoti alternatyvų kurą leidžia teigti, kad Lietuvos energetikos sektoriaus techniniai reikalavimai tenkina valstybės energetinio saugumo poreikius. Situaciją blogina didelis energijos gamybos įrenginių amžius ir energijos gamybos sutelkimas į gana nedidelį technologijų skaičių, ypač analizuojamo laikotarpio pradžioje, tačiau laikui bėgant ši situacija po truputį keičiasi. Dėl natūralaus įrenginių senėjimo tam tikrą laiką techninio bloko rodikliai kiek žemėjo, tačiau pradėjus eksploatuoti naujus įrenginius ir technologijas, techninio bloko energetinio saugumo lygis per pastaruosius kelerius metus stabilizavosi. Vėlgi, kaip ir bendroju atveju, tai daugiausiai lemia mažėjantis dujų dedamosios svoris ir didėjantis biokuro dedamosios svoris atliekant integruotus energetinio saugumo lygio skaičiavimus.

6 pav. Techninio bloko energetinio saugumo lygio dinamika 2007–2014 m.

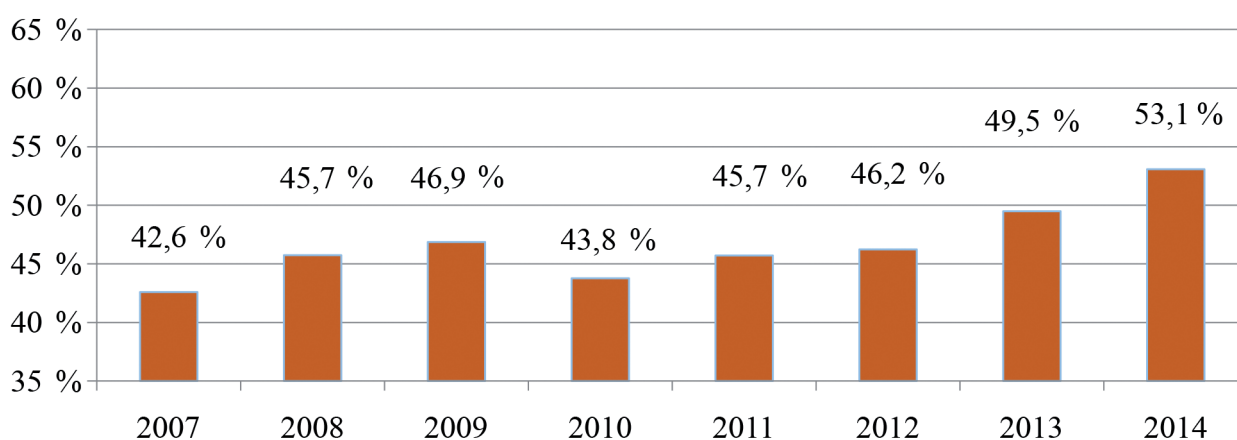
Techninio bloko indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas, pateiktas 12 lentelėje, rodo, kad didesnės indikatorių dalies būseną yra normali arba prieškritinė.

12 lentelė. Techninio bloko indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kritinė būseną	5	5	5	3	3	2	2	3
Prieškritinė būseną	6	7	7	8	8	9	9	8
Normali būseną	12	11	11	9	9	9	9	9

4.3. EKONOMINIO BLOKO ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS

Ekonominį bloką sudaro 34 indikatoriai, o nuo 2010 m. – 29 indikatoriai. Nagrinėjamu laikotarpiu šio bloko energetinio saugumo lygis nuosekliai didėjo nuo 42,6 proc. (2007 m.) iki 53,1 proc. (2014 m.). Vis dėlto šio indikatorių bloko lygis yra žemiausias iš visų indikatorių blokų. Bloko energetinio saugumo lygio kaita pavaizduota 7 pav. Bendras bloko energetinio saugumo lygio augimas susijęs su laisvųjų rinkų plėtra energetikos sektoriuje, pirmiausiai, elektros energetikos sistemoje. Labai didelė elektros energijos importo dalis nuo 2010 m. sumažino bendrą bloko lygį, tačiau Lietuvai prisijungus prie elektros energijos prekybos biržos, padidėjęs biokuro naudojimas gaminant energiją ir biokuro rinkos formavimasis kompensavo smukimą bei sukūrė potencialą bendram bloko saugumo lygiui kilti. Padidėjusį bloko energetinio saugumo lygį 2013–2014 m. lėmė energijos išteklių ir šilumos kainų mažėjimas.

7 pav. Ekonominio bloko energetinio saugumo lygio dinamika 2007–2014 m.

Pagrindiniai ekonominio bloko indikatoriai, kurių būseną kritinė, yra susiję su dujų sektoriumi, besiformuojančia biokuro tiekėjų koncentracija ir importuojamais energijos išteklių.

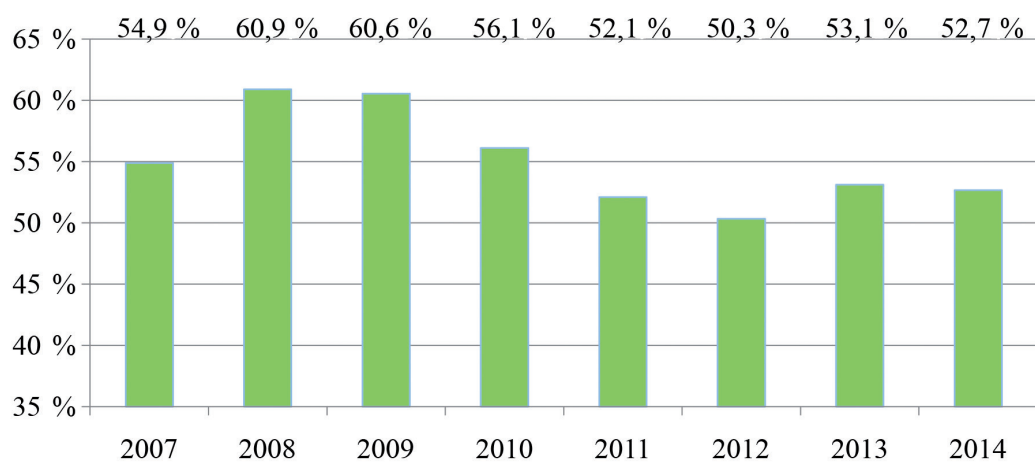
13 lentelė. Ekonominio bloko indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kritinė būsena	15	15	14	11	10	11	11	10
Prieškritinė būsena	9	8	9	11	12	11	11	12
Normali būsena	10	11	11	7	7	7	7	7

4.4. SOCIOPOLITINIO BLOKO ENERGETINIO SAUGUMO LYGIS

Sociopolitinį bloką sudaro 10 indikatorių. Lietuvos energetinio saugumo lygis šiame bloke 2007–2012 m. pasižymėjo aiškiais mažėjimo tendencijomis. Bendras bloko saugumo lygis 2007 m. siekė 54,9 proc., o 2012 m. – tik 50,3 proc., taigi saugumo lygis sumažėjo 4,6 procentinio punkto. Tačiau per pastaruosius dvejus metus stebimas saugumo lygio kilimas. Taip pat galima teigti, kad

per ilgesnį laikotarpį bloko energetinio saugumo lygis, priklausomai nuo energetikos projektų įgyvendinimo, turėtų didėti. Bloko energetinio saugumo lygio kaita matyti 8 pav.

8 pav. Sociopolitinio bloko energetinio saugumo lygio dinamika 2007–2014 m.

Bendras šio bloko energetinio saugumo lygio žemėjimas susijęs su didėjusiu energijos išteklių importu, importo priklausomumu nuo vienos valstybės ir didėjančia gyventojų pajamų dalimi, skiriama šildymui ir elektros energijai apmokėti. Bendrą bloko saugumo lygį šiek tiek kėlė tik gerėjantis pačios Lietuvos rizikos reitingas.

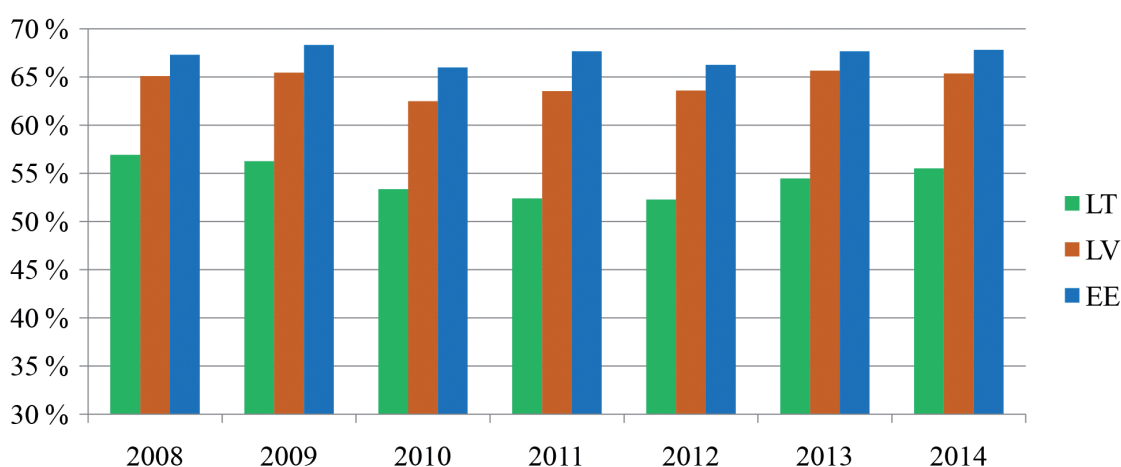
Sociopolitinio bloko indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas, pateikiamas 14 lentelėje, rodo, kad nuo 2008 m. indikatorių, žyminčių kritinę būseną, padaugėjo iki 6. Šį pasiskirstymą itin paveikė kaimyninių valstybių ir Lietuvos politinės rizikos augimas bei kiti minėti veiksniai.

14 lentelė. Sociopolitinio bloko indikatorių pasiskirstymas pagal būsenas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kritinė būsena	2	0	2	3	3	5	4	4
Prieškritinė būsena	6	8	5	5	6	4	5	5
Normali būsena	3	3	4	3	2	2	2	2

5. LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO LYGIO Palyginimas su Latvijos ir Estijos Energetinio Saugumo Lygiu

Naudojant tą pačią metodiką 2008–2014 m. Lietuvos energetinio saugumo lygis palygintas su Latvijos ir Estijos energetinio saugumo lygiu. Gauti rezultatai pateikti 9 pav. ir 15 lentelėje. Iš jų matyti, kad Latvijos ir Estijos energetinio saugumo lygis aukštesnis nei Lietuvos. Estijos energetinio saugumo lygio būseną normalią, o Latvijos – artimą normaliai.

9 pav. Energetinio saugumo lygio dinamika Baltijos valstybėse

15 lentelė. Energetinio saugumo lygio dinamika 2008–2013 m.

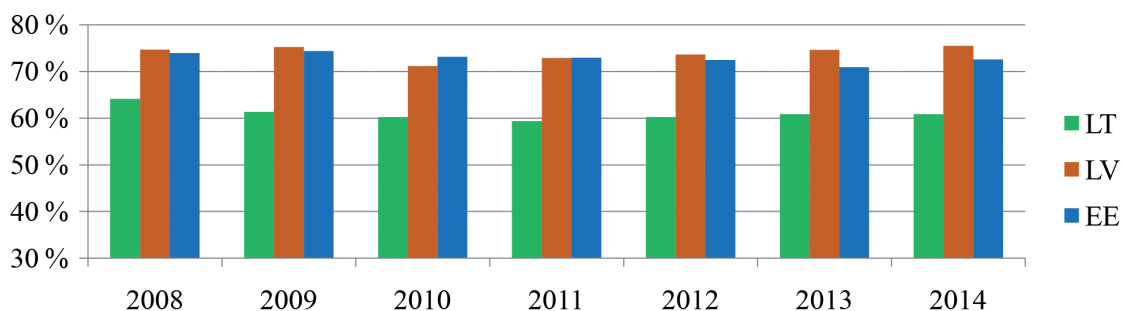
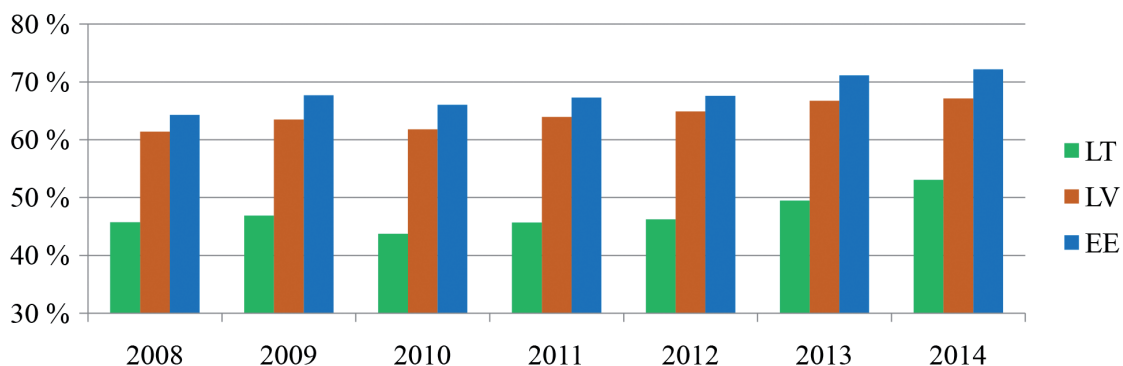
Metai	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuva	56,9 %	56,3 %	53,4 %	52,4 %	52,3 %	54,5 %	55,5 %
Latvija	65,1 %	65,5 %	62,5 %	63,6 %	63,6 %	65,7 %	65,4 %
Estija	67,3 %	68,3 %	66,0 %	67,7 %	66,3 %	67,7 %	67,8 %

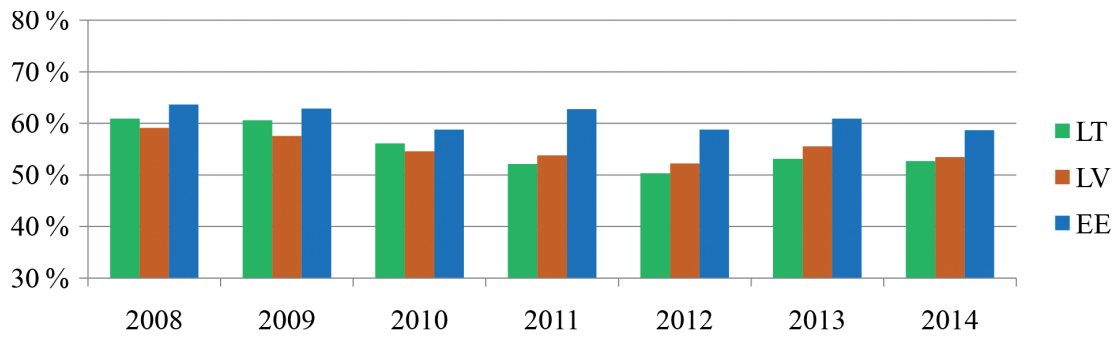
Visos šalys yra panašioje grėsmių ir rizikų aplinkoje. Didelius energetinio saugumo lygio skirtumus lemia techniniai ir ekonominiai blokai. Jau minėta, kad Lietuvos ekonominiame bloke didžiąją dalį kritinės būsenos indikatorių sudaro indikatoriai, susiję su dujų sektoriumi. Panaši situacija ir Estijoje bei Latvijoje. Tačiau vertinant Baltijos valstybių energetinio saugumo lygį matomi 2010–2014 m. dujų sektoriaus dalies šalių kuro ir energijos balansų skirtumai. Lietuvoje dujų sektorius vidutiniškai užima apie 30 proc., Latvijoje jis sudaro vidutiniškai apie 15 proc., o Estijoje – apie 7 proc. Visose trijose valstybėse geriausiai vertintinas biokuro sektorius, kuris Lietuvoje sudaro apie 22 proc. bendro energetinio saugumo lygio, Estijoje – apie 21,8 proc., Latvijoje – 39,4 proc.

16 lentelė. Vidutiniai Baltijos valstybių grupių svoriai techniniame ir ekonominiame blokuose

	Lietuva	Latvija	Estija
Elektra	19,63 %	21,75 %	33,68 %
Dujos	29,56 %	15,28 %	7,09 %
Nafta	3,81 %	0,15 %	0,52 %
Anglys	3,76 %	2,92 %	4,71 %
Biokuras	22,13 %	39,40 %	21,81 %
Šiluma	21,11 %	20,49 %	32,18 %

Energetinio saugumo lygį Latvijoje didino du rekonstruoti Rygos elektrinės blokai ir šalyje esanti dujų saugykla. Estijos energetinio saugumo lygį itin didina tai, kad šalis yra elektros energijos eksportuotoja ir elektrą gamina naudodama nuosavus išteklius. 10–12 pav. pateikta Baltijos valstybių techninio, ekonominio ir sociopolitinio blokų energetinio saugumo lygio dinamika. Didžiausias Lietuvos atsilikimas matomas ekonominiame bloke. Minėta, kad tam daugiausiai įtakos turi dujų sektorius, taip pat priklausomybė nuo energijos išteklių importo.

10 pav. Techninio bloko energetinio saugumo lygio dinamika Baltijos valstybėse**11 pav.** Ekonominio bloko energetinio saugumo lygio dinamika Baltijos valstybėse

12 pav. Sociopolitinio bloko energetinio saugumo lygio dinamika Baltijos valstybėse

Įvertinus integruoto Lietuvos energetinio saugumo lygį ir jį palyginus su Latvijos ir Estijos energetinio saugumo lygiu 2008–2014 m. nustatyta, kad nuo 2010 m. analizuotų šalių energetinio saugumo lygis turi tendenciją didėti, tačiau Lietuvoje jis nesiekė 66 proc., t. y. priimtino energetinio saugumo lygio.

6. SKIRTINGŲ PLĖTROS SCENARIJŲ LIETUVOS ENERGETINIO SAUGUMO TENDENCIJOS

Vienas iš svarbiausių energetinio saugumo užtikrinimo reikalavimų – Lietuvos energetikos sektoriaus gebėjimas atsispirti galimoms išorinėms ir vidinėms grėsmėms. Tuo tikslu atliktas skirtingų plėtros scenarijų energetinio saugumo tyrimas. Siekiant nustatyti įvairių plėtros scenarijų, atspindinčių perspektyvinę šalies raidą, energetinį saugumą, t. y. įvertinti šalies energetikos sektoriaus raidos scenarijus energetinio saugumo aspektu, taikoma metodika, pagrįsta įvairių galimų grėsmių ir iš jų kylančių trikdžių bei pasekmių energetikos sektoriui analize. Kiekviena grėsmė Lietuvos energetiniam saugumui gali pasireikšti energijos tiekimo sutrikdymu ar energijos išteklių kainų padidėjimu. Norint atsispirti šioms grėsmėms ir trikdžiams, Lietuvos energetikos sektoriaus raida formuojama atsižvelgiant į naujų energetikos strateginių projektų įtaką šalies energetiniam saugumui. Ypatingas dėmesys skiriamas tiems projektams, kurie didina ar užtikrina šalies energetinį saugumą įvairiuose energetikos sektoriuose. Jie įvardijami strateginėmis šalies energetinio saugumo užtikrinimo priemonėmis.

Atliekant tyrimą taikoma metodika, pagal kurią analizuojamos išorinės ir vidinės grėsmės energetikos sektoriui, galinčios turėti įtakos energetiniam saugumui. Tiriama, kaip energetikos sektoriuje tos grėsmės gali pasireikšti vienokiais ar kitokiais trikdžiais, aprašomais įvairiais parametrais. Pasireiškus trikdžiams galimos įvairios pasekmės energetikos sektoriui, tokios kaip išlaidų energijai padidėjimas ar galimai nepatiekta energija vartotojams. Šioms pasekmėms įvertinti naudojamas tam tikras rodiklis, vadinamas energetinio saugumo koeficientu, pagal kurį nustatomos energetikos sektoriaus galimybės pasipriešinti kylantiems trikdžiams. Skirtingų scenarijų energetinio saugumo koeficientas nustatomas tiek bėgant laikui, tiek lyginant jo vidutines reikšmes energetinio saugumo aspektu. Taip juos visus palyginus įvertinamas įvairių plėtros scenarijų energetinis saugumas perspektyvoje.

Atliekant tyrimą analizuoti trys plėtros scenarijai (SC1, SC2 ir SC3), kuriais siekiama atvaizduoti tas Lietuvos energetikos sektoriaus perspektyvinę raidą charakterizuojančias sąlygas, kurios gerai koreliuoja su dabartine ES energetikos politika ir šalies energetiką orientuoja į kuo platesnę integraciją į tarptautines energijos rinkas ir kuo geresnę atskirų šalių energetikos infrastruktūros panaudojimą. Šių scenarijų atveju siekiama susidariusią vidaus ir išorės situaciją kuo geriau išnaudoti tenkinant šalies interesus. Be to, scenarijuose analizuojamu 2015–2035 m. laikotarpiu įtraukiami ir pagrindiniai plėtros projektai, kurie jau pradėti eksploatuoti, pavyzdžiui, SGD terminalas, elektros jungtys su Švedija ir Lenkija, planuojami įgyvendinti artimiausiu metu, pavyzdžiui, elektros jungties su Lenkija antrasis etapas, dujotiekių jungtis tarp Lenkijos ir Lietuvos GIPL, Lietuvos elektros sistemos sinchroninis sujungimas su kontinentinės Europos tinklais (KET) ir pan. Tačiau scenarijai skiriasi kai kuriomis prielaidomis ir įvykiais, atspindėtais kiekvieno scenarijaus perspektyvoje (žr. 17 lentelę).

17 lentelė.³⁶ Svarbiausių energetikos sektoriaus įvykių ir projektų chronologija analizuotuose scenarijuose charakteringais metais

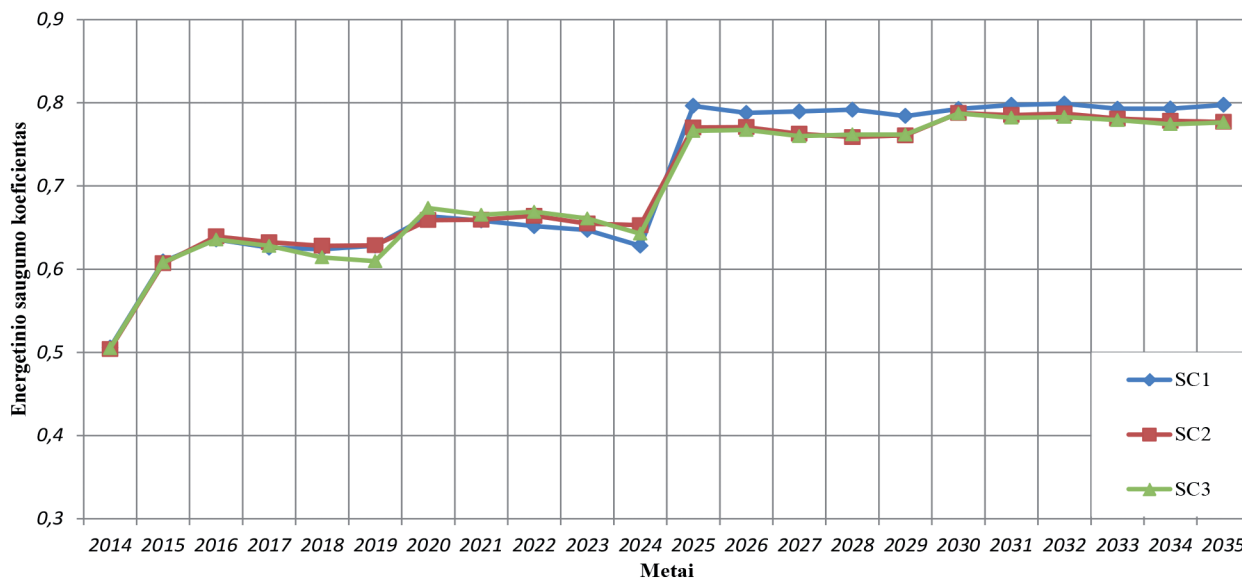
Scenarijai \ Metai	2015	2016	2020	2025
SC1	+ SGDT	+ NB + LPL 1 – LEL 5–8 blokai – VTE-3 – KTE	+ GIPL	+ SINCHRO + LPL 2 + VAE
SC2	+ SGDT	+ NB + LPL 1 – LEL 5–8 blokai – VTE-3 – KTE	+ GIPL	+ SINCHRO + LPL 2
SC3	+ SGDT	+ NB + LPL 1 – LEL 5–6 blokai – KTE + KCDT 455 MW	+ GIPL	+ SINCHRO + LPL 2

Pagrindinės prielaidos, kuriomis skiriasi analizuojami scenarijai, yra šios: plėtros scenarijai skirtingai vertina Visagino AE. SC1 scenarijuje VAE yra paleidžiama 2025 m., o scenarijuose SC2 ir SC3 ji nestatoma. SC2 ir SC3 scenarijai skirtingai vertina šalyje būtinų turėti elektrinių instaliuotą galią, kuri turi įtakos šalies energetiniam saugumui. SC2 scenarijaus atveju, pradedant 2025 m., šalyje reikalaujama palaikyti tokią instaliuotą elektrinių galią, kuri bet kuriuo metu galėtų patikimai pagaminti ne mažiau nei 50 proc. šaliai reikalingos elektros energijos. SC3 scenarijaus atveju šalyje reikalaujama palaikyti tokią instaliuotą, patikimai dirbančių elektrinių galią, kurios nuo 2025 m. bet kuriuo metu užtektų pagaminti ne mažiau nei 100 proc. šaliai reikalingos elektros energijos. Patikimai elektros energijos negalinčių tiekti elektrinių, tokių kaip vėjo, saulės ar akumuliacinių, galia čia nevertinama. Nuo šių scenarijaus prielaidų priklauso ir šalyje esančių elektros ir šilumos gamybos technologijų instaliuotų pajėgumų pasiskirstymas kiekviename iš scenarijų.

Atlikus energetikos sektoriaus plėtros scenarijų energetinio saugumo tyrimą gauti rezultatai, atspindintys skirtingų plėtros scenarijų Lietuvos energetinio saugumo tendencijas (13 pav.).

Analizuotas 2015–2035 m. scenarijų energetinis saugumas, tačiau rezultatai pateikiami nuo 2014 m. Šių metų energetinio saugumo įvertis vertinamas ne modeliuojant, o proporcingai nustatant iš anksčiau vykdytų tyrimų, kad būtų matoma, kokią įtaką energetinio saugumo padidėjimui davė SGD terminalas. Išanalizavus atlikto tyrimo rezultatus, nustatytos pagrindinės strateginės šalies energetinio saugumo užtikrinimo priemonės ir jų įtaka šalies energetikos sektoriaus perspektyvinei raidai.

³⁶ Žymėjimai: + įvedama į eksploataciją, – išvedama iš eksploatacijos, GIPL – dujotiekių jungtis tarp Lenkijos ir Lietuvos, KCDT – kombinuotojo ciklo dujų turbina, KTE – Kauno termofikacijos elektrinė, LEL – Lietuvos elektrinė, LPL – elektros jungtis su Lenkija „LitPol link“, NB – elektros jungtis su Švedija „NordBalt“, SC1 – pirmasis scenarijus, SC2 – antrasis scenarijus, SC3 – trečiasis scenarijus, SGDT – suskystintų gamtinių dujų terminalas, SINCHRO – sinchroninis sujungimas su kontinentinės Europos tinklais, VAE – Visagino atominė elektrinė, VTE – Vilniaus termofikacinė elektrinė.

13 pav. Energetinio saugumo koeficiento kitimas plėtros scenarijuose bėgant laikui

SGD terminalas turi reikšmingą įtaką Lietuvos energetiniam saugumui, nes jis diversifikuoja gamtinių dujų tiekimą ir panaikino grėsmę dėl Lietuvos visiškai priklausomybės nuo iš Rusijos tiekiamų gamtinių dujų, už kurias šalis mokėdavo monopolinę kainą, taigi buvo sušvelninta ir politinio spaudimo grėsmė. Kadangi šiuo metu gamtinių dujų vartojimas Lietuvoje mažėja, reikia ieškoti papildomų galimybių SGD terminalo veiklai, siekiant kuo labiau jį išnaudoti, pavyzdžiui, galimas gamtinių dujų reeksportas ar tranzitas, kad neatsirastų nauja grėsmė, jei terminalas būtų neprieinamas ar ne visiškai parengtas reikiamu momentu.

Elektros jungčių su Švedija ir Lenkija įtaka energetiniam saugumui teigiama dėl elektros importo ir rinkų diversifikacijos, todėl šių plėtros projektų įgyvendinimas ir jungties su Lenkija plėtojimas ateityje („LitPol link“ antrasis etapas) turėtų teigiamos įtakos Lietuvos energetiniam saugumui. Šių jungčių paleidimas taip pat atveria galimybes elektrą pirkti konkurencingoje rinkoje ir ją importuoti priimtinais kainomis, o tai yra viena iš energetinio saugumo dedamųjų. Šių projektų įgyvendinimas panaikina grėsmę, kylančią dėl didelės elektros importo dalies iš Rytų šalių.

Dujotiekių jungtis tarp Lenkijos ir Lietuvos (GIPL) yra vienas iš projektų, galinčių prisidėti prie šalies energetinio saugumo užtikrinimo. Tačiau energetinio saugumo požiūriu, esant normaliai SGD terminalo eksploatacijai GIPL nėra kritiškai būtinas plėtros projektas. Dujotiekių jungtis tarp Lenkijos ir Lietuvos padidintų Lietuvos energetinį saugumą dėl gamtinių dujų tiekimo šaltinių ir maršrutų diversifikacijos bei integruotų izoliuotą Baltijos šalių dujų rinkas į bendrą ES dujų rinką, sukurdama pagrindą konkurencingai regioninei dujų rinkai. Šį dujotiekį galima panaudoti ne tik dujų importui iš kitų šalių, bet ir dujų reeksportui į kitas šalis iš SGD terminalo, o tai leistų racionaliai panaudoti SGD terminalą ir palaikyti prieinamumą, taip užtikrinant gamtinių dujų tiekimo saugumą ir patikimumą Lietuvoje.

Lietuvos elektros energetikos sistemos atjungimas nuo sinchroninio darbo su IPS/UPS ir sinchronizacija su kontinentinės Europos tinklais arba kitų techninių priemonių, užtikrinančių patikimą ir stabilų elektros energetikos sistemos darbą, diegimas yra būtinas šalies energetiniam saugumui užtikrinti ir palaikyti. Tai užkirstų kelią galimam visiškam Baltijos šalių elektros tinklo „užgesinimui“

ar nepatikimam tinklo darbui, panaikintų galimas geopolitines Rytų šalių grėsmes, pasireiškiančias per elektros energetikos sistemos trikdžius.

Po 2025 m. viena iš galimų alternatyvų palaikyti Lietuvos energetinį saugumą yra Visagino AE, tačiau jos poreikis nėra kritinis, nes dėl įvairių jau įvykdytų ar planuojamų energetikos plėtros projektų (SGD terminalo, elektros jungčių su Lenkija ir Švedija, dujotiekių jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos, sinchronizacijos su KET ar AEI plėtros ir pan.) Lietuvos energetinis saugumas turėtų pasiekti gana aukštą lygį. Dėl šios priežasties Visagino AE įtaka nebėra tokia didelė, kokia galėjo būti pastačius branduolinę elektrinę gerokai anksčiau ir neįgyvendinus minėtų projektų. Visagino AE poveikis energetiniam saugumui pasireiškia dėl didesnės kuro rūšių, naudojamų elektros gamyboje, diversifikacijos bei padidėjusio energetikos sektoriaus atsparumo elektros importo trikdžiams ir kainų pokyčiams. Kita vertus, didelės VAE projekto pradinės investicijos, neigiamas visuomenės požiūris į branduolinę energetiką, neužbaigtos derybos su kaimyninėmis šalimis dėl projekto ir kiti neapibrėžtumai mažina tikimybę apskritai įgyvendinti projektą. Kad Visagino AE turėtų didesnės įtakos šalies energetiniam saugumui, projekto įgyvendinimui reikėtų siekti palankesnių jo realizavimo sąlygų ir politinio susitarimo su kaimyninėmis šalimis. Atsiradus papildomoms grėsmėms Lietuvos energetiniam saugumui dėl energijos išteklių ženklaus kainų padidėjimo, Visagino AE turėtų didesnę teigiamą įtaką energetiniam saugumui.

Atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) naudojimas energijos gamybai ir jų didinimas teigiamai veikia energetinį saugumą, tačiau tik iki tam tikro lygio – kol išivyrąja vienos iš šios energijos rūšių dominavimas energijos gamyboje. Itin sparčiai didinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį bendroje energijos sąnaudoje, gali kilti grėsmė energetiniam saugumui dėl pernelyg padidėjusių išlaidų energijai, didelio rezervinės galios poreikio vėjo ir saulės elektrinių balansavimui, biokuro, kaip vieno energijos ištekliaus, dominavimo šilumos energijos gamyboje ir pan. Tačiau AEI, ypač bekurių technologijų skatinimas, įskaitant decentralizuotą sektorių, taip pat galėtų prisidėti prie šalies energetinio saugumo didinimo. Pingant AEI technologijoms, didesnė, nei numatyta Europos energetinio saugumo strategijoje, atsinaujinančių energijos išteklių plėtra galima nevalstybiniame sektoriuje.

Vienas iš pagrindinių energetinio saugumo užtikrinimo būdų šilumos tiekimo sektoriuje – nesutelkti šilumos gamybos tik į vieną kuro rūšį naudojančias technologijas, t. y. būtina išlaikyti pirminių energijos išteklių diversifikaciją. Svarbu panaikinti vienos kuro rūšies vyravimą šilumos tiekimo sektoriuje. Patrauklus būdas – didinti biomasę deginančių įrenginių dalį, didelio šilumos poreikio taškuose diegiant biokuro ir (arba) atliekų deginimo įrenginius (techninio saugumo dimensija, pasireiškianti per pirminės energijos išteklių diversifikavimą). Biokuras ir komunalinės atliekos yra patraukli alternatyva baziniam ir pusiau pikiniam šilumos poreikiui užtikrinti. Tačiau čia kyla grėsmė nuo gamtinių dujų dominavimo pereiti prie biomasės dominavimo ir ekonomiškai nepagrįsto biomasės kainų kilimo. Dėl šios priežasties centralizuoto šilumos tiekimo sistemose reikia turėti kitą kurą naudojančių šilumos gamybos šaltinių, nesudarant sąlygų dominuoti kuriam nors vienam energijos ištekliui.

Strateginių šalies energetinio saugumo užtikrinimo priemonių būtinumas pagrįstas esant labiausiai tikėtinioms išorinėms ir vidinėms grėsmėms šalies energetiniam saugumui. Tačiau keičiantis grėsmių aplinkai ir grėsmių tikėtinumui, energetinio saugumo užtikrinimo priemonės taip pat gali

6. Skirtingų plėtros scenarijų Lietuvos energetinio saugumo tendencijos

keistis ir būti griežtinamos ar švelninamos. Pavyzdžiui, mažėjant elektros importo galimybėms auga vietinės elektros energijos gamybos poreikis. Tokiu atveju gali tekti didinti instaliuotų ir darbui parengtų elektrinių galių, jas intensyviau išnaudoti. Siekiant didinti šalyje gaminamos elektros energijos apimtį, reikėtų plėsti vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimą. Itin sumažėjus elektros energijos importo galimybėms ar sparčiau vystantis kitoms technologijoms, gali būti kitaip vertinamas ir Visagino AE patrauklumas. O įvykus tam tikriems grėsmių pokyčiams dujų tiekimo sistemoje, gali pakisti ir GIPL jungties būtinybė. Taigi saugumo sumetimais labai svarbu Lietuvos energetikos sektoriuje užtikrinti galimybę laiku pastebėti situacijos pokyčių tendencijas ir įvertinti mastą, o pačiam sektoriui suteikti maksimalų, ekonomiškai pagrįstą lankstumą, kad galėtų adekvačiai reaguoti į besikeičiančią situaciją.

7. SVARBIAUSI ĮVYKIAI IR PROCESAI LIETUVOS ENERGETINIAM SAUGUMUI 2015 METAIS

7.1 TECHNOLOGINĖ DIMENSIJA

Lietuvos energetikos sektoriui 2015 m. buvo intensyvūs ir gausūs įvykių bei permainų. Neabejotinai svarbiausiu 2015 m. įvykiu Lietuvos energetikai galima vadinti „LitPol link“ ir „NordBalt“ elektros jungčių užbaigimą ir jų paleidimą metų pabaigoje.

Visus 2015 m. vyko intensyvūs abiejų elektros jungčių statybos ir parengiamieji eksploatacijai darbai. 2015 m. vasarį baigtas gaminti „NordBalt“ 900 km kabelis. Balandį atnaujinti kabelio tiesimo darbai Baltijos jūroje. Specialus laivas „Topaz Installer“, paskutinius 150 km povandeninio kabelio paklojęs iki 2015 m. birželio pradžios, baigė savo darbą. Jis per metus ir du mėnesius su pertraukomis ant Baltijos jūros dugno paklojo apie 400 km ilgio elektros jungties „NordBalt“ jūrinio kabelio. 2015 m. lapkritį prasidėjo „NordBalt“ jungties keitiklių sisteminiai bandymai.

2015 m. vasarį „LitPol link“ nuolatinės srovės keitiklio stotį pasiekė pirmieji du autotransformatoriai. Visi aštuoni autotransformatoriai keitiklio stotyje pastatyti ir įrengti iki balandžio. Liepą Europos Komisija ir ES valstybės narės patvirtino 27,4 mln. Eur paramą „LitPol link“ iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės „Connecting Europe Facility“. Rugsėį baigta rekonstruoti 330 kV skirstykla prie Alytaus transformatorių pastotės. Lapkritį atlikti oro linijos statybos darbai ir pradėti bandymai. 2015 m. gruodį „LitPol link“ elektros jungtis pradėjo veikti bandomuoju režimu – elektrą pradėta tiekti iš Lenkijos į Lietuvą. Bandomasis režimas – paskutinis patikrinimo etapas prieš pradedant įprastą jungties veiklą.

Užbaigus visus elektros jungčių parengiamuosius darbus, 2015 m. gruodžio 14 d. Vilniuje simboliškai atidaryti „LitPol link“ ir „NordBalt“ elektros tiltai, sujungę Lietuvą su Lenkijos ir Švedijos elektros sistemomis. Šalių elektros sistemos sujungtos taikant naują technologiją ir naudojant aukštos įtampos nuolatinę srovę. Ši technologija, pritaikyta suderinti asinchroniškai veikiančias elektros sistemas, sudaro galimybę kontroliuoti elektros srautus ir perduoti elektrą dideliu atstumu be didesnių nuostolių.

Naujieji elektros tiekimo šaltiniai padidino elektros tiekimo saugumą bei užtikrino žemesnes elektros kainas vartotojams (nuo 2016 m. sausio 1 d. jiems įsigaliojo mažesni elektros tarifai). Abiejų elektros jungčių statyba yra didžiausia investicija į Lietuvos elektros sistemą nuo nepriklausomybės atkūrimo. Prognozuojama, kad iki 2020 m. elektros poreikis Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje kasmet augs po 1,1 proc. – pradėjus veikti „NordBalt“ ir „LitPol link“, Baltijos šalių galimybės užsitikrinti elektros energijos tiekimą iš kaimynų padidėjo trečdaliu.

500 MW galios jungtis „LitPol link“ užbaigia Baltijos jūros regiono elektros žiedą. Per Alytaus bei Lazdijų rajonus Lietuvoje ir Palenkės bei Varmijos-Mazūrijos vaivadijas Lenkijoje 400 kV

įtampos oro linija driekiasi 163 km. Projekto investicijos Lenkijoje siekia 430 mln. Eur (beveik pusę sumos finansavo ES). Lietuvoje visiems su jungtimi susijusiems darbams skirta 150 mln. Eur, ES indėlis sudaro 31,4 mln. Eur. Pirmąjį Lietuvos ir Lenkijos elektros tinklų jungties projektą įgyvendino Lietuvos ir Lenkijos elektros perdavimo sistemų operatoriai „Litgrid“ ir PSE.³⁷

700 MW galios jungtis „NordBalt“ gali patenkinti beveik visų Lietuvos elektros vartotojų poreikius nekarštą vasaros dieną. Lietuvos ir Švedijos krantus sujungė 400 km ilgio povandeninis kabelis, kuriuo teka aukštos įtampos nuolatinė srovė. Dar 53 km kabelio patiesta sausumoje – Lietuvoje iki Klaipėdos ir Švedijoje iki Nybru. Projektui skirtos investicijos siekia 550 mln. Eur. ES finansuota investicijų dalis yra 131 mln. Eur, likusius kaštus Lietuva ir Švedija dalijasi per pusę. Pirmąjį bendrą Lietuvos ir Švedijos energetikos projektą kartu įgyvendino Lietuvos ir Švedijos elektros perdavimo sistemos operatoriai „Litgrid“ ir „Svenska kraftnät“.³⁸

Lietuvos elektros perdavimo sistemos operatorius „Litgrid“ valdo elektros energijos srautus Lietuvoje ir palaiko stabilų šalies elektros energetikos sistemos darbą. „Litgrid“ įgyvendina strateginius elektros jungčių su Švedija ir Lenkija, taip pat šalies energetikos sistemos sinchroninio darbo su kontinentinės Europos elektros sistema projektus, sudaro technines sąlygas elektros rinkai veikti.³⁹

Švedijos elektros perdavimo sistemos operatorius „Svenska kraftnät“ atsako už saugų, aplinkai nekenksmingą ir efektyvų elektros tiekimą šiandien ir rytoj, taip pat prižiūri ir vysto Švedijos elektros perdavimo tinklą, kurį sudaro 15 tūkst. km aukštos įtampos elektros linijų. „Svenska kraftnät“ veikia kaip valstybės valdoma įmonė.⁴⁰

Lenkijos elektros perdavimo sistemos operatorius PSE teikia elektros perdavimo sistemos paslaugas ir užtikrina, kad Lenkijos elektros sistema veiktų saugiai ir efektyviai, atitiktų sinchroninio bei asinchroninio režimo sąlygas su kitomis Europos elektros sistemomis. PSE valdo elektros perdavimo tinklą, kurį sudaro 257 aukštos įtampos (220–750 kV) linijos (jų bendras ilgis yra 14 tūkst. km). Tarp Lenkijos ir Švedijos veikia 450 kV aukštos įtampos nuolatinės srovės kabelis „SwePol“, kurio ilgis – 254 km.⁴¹

2015 m. Vyriausybė apsisprendė naikinti elektros gamybos kvotas termofikacinėse elektrinėse bei Lietuvos elektrinėje Elektrėnuose. Dėl šios priežasties bendrovė „Vilniaus energija“ sustabdė trečiosios Vilniaus termofikacijos elektrinės veiklą. Panaikinus remiamos elektros gamybos kvotas elektrinė taptų nepelninga, todėl ir buvo priimtas sprendimas užbaigti VTE-3 veiklą. Energetinio saugumo požiūriu, tai nėra itin palanku, nes prarandant savos generacijos šaltinius mažėja šalies energetinio saugumo lygis.

Šalies dujų sektoriuje 2015 m. taip pat netrūko energetiniam saugumui svarbių įvykių. 2015 m. sausio 1 d. komercinę veiklą pradėjo SGD terminalas, pradėjęs reguliariai Lietuvai tiekti dujas. Jis buvo ir yra nuolat pasirengęs teikti suskystintų gamtinių dujų perkrovos bei išdujinimo paslaugas. Per 2015 m. SGD terminalas iš viso išdujino ir į gamtinių dujų perdavimo sistemą patiekė 4 559 tūkst. MWh gamtinių dujų. Preliminarios SGD terminalo pardavimo pajamos 2015 m. sudarė 68 mln. Eur.

37 „Litgrid“ duomenys.

38 Ten pat.

39 Ten pat.

40 Ten pat.

41 Ten pat.

2015 m. spalio mėn. Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorius „Amber Grid“ ir Lenkijos dujų perdavimo sistemos operatorius GAZ-SYSTEM S.A. Briuselyje pasirašė trišalę sutartį su ES Inovacijų ir tinklų vykdomąja agentūra (INEA) dėl ES finansinės paramos dujotiekių jungčiai tarp Lenkijos ir Lietuvos (GIPL). Pagal šią sutartį bendrovei „Amber Grid“ skirta 55 mln. Eur ES finansinė parama pagal Europos infrastruktūros tinklų priemonę (CEF). Investicijos GIPL projektui Lietuvos teritorijoje iš viso sieks 136 mln. Eur. Bendra numatoma projekto vertė – 558 mln. Eur. Europos Komisija šį projektą vertina kaip vieną svarbiausių elementų kuriant Europos energetikos sąjungą.

2015 m. baigtos Klaipėdos–Kuršėnų dujotiekio statybos. Naujai nutiestas dujotiekis leidžia visiškai išnaudoti Klaipėdos SGD terminalo pajėgumus ir yra viena iš energetinio saugumo užtikrinimo priemonių. Šiuo dujotiekiu Baltijos šalys galėtų apsirūpinti dujomis per Klaipėdos SGD terminalą, jei būtų nutrauktas jų tiekimas iš Rusijos. Klaipėdos–Kuršėnų dujotiekio svarbą pripažino ir Europos Komisija, skyrusi projektui 45 proc. (27,5 mln. Eur) paramą. 110 km dujotiekis nutiestas per 27 mėn.

7.2. POLITINĖ DIMENSIJA

Pagrindinius Lietuvos energetinio saugumo situacijos pokyčius 2015 m. lėmė suskystintų gamtinių dujų terminalo komercinės veiklos pradžia ir baigti elektros jungčių su Lenkija bei Švedija statybos darbai. Sėkmingai įgyvendinus šiuos projektus, sustiprėjo Lietuvos energetikos sistemos atsparumas trikdžiams, atsirandantiems dėl Rusijos politinių sprendimų. Suskystintų gamtinių dujų terminalas užtikrino alternatyvų gamtinių dujų importo maršrutą, o naujieji dujotiekiai Klaipėda–Jurbarkas ir Klaipėda–Kiemėnai – pakankamą Lietuvos dujotiekių sistemos pralaidumą, leidžiantį paskirstyti per terminalą importuojamas gamtines dujas Lietuvos teritorijoje ir tiekti jas į kitas Baltijos valstybes⁴². Taip pat būtinos naujos elektros jungtys siekiant toliau sinchronizuoti Baltijos valstybių elektros sistemas su kontinentinės Europos elektros tinklu.

Suskystintų gamtinių dujų terminalas, atlikdamas alternatyvaus žaliavos tiekimo šaltinio funkciją, mažina politinių aspektų raišką derantis Lietuvos ir Rusijos energetikos bendrovėms. Tai rodo du pagrindiniai procesai. Viena vertus, energetikos ministras šiais metais keletą kartų viešai užsiminė, kad derybos dėl dujų tiekimo yra nebe egzistencinės reikšmės klausimas, o elementarios, ekonomine logika pagrįstos derybos dėl pramonės objektams ir gyventojams reikalingos žaliavos.⁴³ Kita vertus, žiniasklaida skiria gerokai mažiau dėmesio derybų procesui, nei skyrė deryboms dėl nuolaidos gamtinių dujų tiekimui 2013–2014 m. Terminalas taip pat buvo vienas iš veiksmų, lėmusių gamtinių dujų importo kainos mažėjimą Lietuvoje nuo 27,72 Eur/MWh metų pradžioje iki 19,04 Eur/MWh metų pabaigoje⁴⁴, nors tam reikšmingos įtakos turėjo ir radikalus naftos kainos kritimas. Turint omenyje, kad 2015 m. spalį Lietuvos ir Lenkijos gamtinių dujų perdavimo

42 Europos Komisijos vertinimu, SGD terminalas taip pat yra pajėgus patenkinti Lietuvos gamtinių dujų poreikį išskirtinai šaltą dieną, kuri pagal statistinę tikimybę pasitaiko kartą per 20 metų.

43 R. Masiulis: derybose su „Gazprom“ – tik komercija. *Lietuvos Rytas*, 2015 02 23. Prieiga per internetą: <http://bendraukime.lrytas.lt/-14246759291422811478-r-masiulis-derybose-su-gazprom-tik-komercija.htm>.

44 VKEKK duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.regula.lt/dujos/Puslapiai/duju-kainos/importo-kainos.aspx>.

bendrovės pasirašė sutartį dėl tarpvalstybinio dujotiekio GIPL finansavimo⁴⁵, o Estija ir Suomija padavė paraišką Europos Sąjungos CEF lėšoms gauti dėl „Balticconnector“⁴⁶ tarpvalstybinio dujotiekio, Lietuvoje veikiantis suskystintų dujų terminalas netolimoje ateityje veikiausiai galės tiekti dujas ir į tolimesnes rinkas.

Nors šie strateginiai energetikos infrastruktūros projektai sustiprino Lietuvos energetinį saugumą, naujoji Valstybės saugumo departamento ataskaita liudija, kad Rusija nenustos priešintis energetinės infrastruktūros plėtros procesams Lietuvoje. VSD teigimu, Rusija siekia neleisti pastatyti VAE, sinchronizuoti Baltijos valstybių elektros sistemų su Vakarų Europos sistemomis, trukdo bet kokiai kitai energetikos infrastruktūros plėtrai jose, o savo tikslų sieks reikšdama pretenzijas Lietuvai per žiniasklaidą ir tarptautines platformas, naudosis politine situacija atskirose šalyse, pasitelks Rusijai lojalias verslo struktūras, o viešojoje erdvėje formuos nuomonę, „kad energetinė nepriklausomybė yra šalies gyventojams nereikalingas, neapsimokantis ir neprotingas pasirinkimas“.⁴⁷ Šios ataskaitos teiginius pagrindžia ir aukščiausiu lygiu išsakoma Rusijos pozicija. Vladimiras Putinas savo vizito Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 70-ojoje sesijoje metu žiniasklaidai pareiškė, kad Europos Sąjungos parama Baltijos valstybių energetikos infrastruktūrai, o ypač elektros sistemų sinchronizacijai, yra ekonomiškai nepagrįsta, todėl Europos Sąjunga turėtų liautis teikti šią paramą.⁴⁸

Pastarųjų metų ir kiek anksčiau prasidėję procesai rodo, kad Lietuvos energetinio saugumo laukia nauji iššūkiai, kuriuos kelia ne tik Rusijos užsienio politika, bet ir įvykiai regione bei nacionaliniai politiniai sprendimai. Baltijos valstybės 2015 m. sausio 14 d. pasirašė Energijos tiekimo saugumo deklaraciją ir įsipareigojo sinchronizuoti elektros energijos sistemas su kontinentinės Europos tinklais.⁴⁹ Nepaisant to, pastarieji Estijos svarstymai dėl galimybių sinchronizuoti savo elektros sistemą su Skandinavijos, o ne Vakarų Europos tinklu, rodo, kad Baltijos valstybės sutaria dėl elektros sistemų atjungimo nuo BRELL žiedo, tačiau vis dar neturi bendros pozicijos dėl sinchronizacijos su viena elektros sistema ir svarsto skirtingus variantus. Kitas aspektas yra Estijos planai statyti suskystintų gamtinių dujų terminalą. Nors Lietuva šį projektą laiko pertekliniu, tai nereiškia, kad jis tikrai nebus įgyvendintas. Projektas yra įtrauktas į Europos Sąjungos Bendro intereso projektų sąrašą, todėl Estijos energetikos bendrovė „Alexa“ pateikė paraišką CEF lėšoms gauti.⁵⁰ Sprendimas dėl finansavimo skyrimo dar nėra paskelbtas, tačiau jei jis vis dėlto bus paskirtas ir objektas bus statomas, Lietuvos terminalo konkurencingumui iškilis pavojus. SGD terminalas Lietuvoje pastatytas už nacionalines ir skolintas lėšas, Lietuvos bendrovės neturi nuosavybės teisės, taigi yra mokamas terminalo nuomos mokestis. Jei Lietuva terminalą išpirks, išlaidų sąmata dar labiau padidės. Palyginimui, Estija pretenduoja gauti 344 mln. Eur paramą iš Europos Sąjungos CEF fondo.

45 Poland – Lithuania gas pipeline deal signed. *LNG World News*, 2015 10 15. Prieiga per internetą: <http://www.lngworldnews.com/poland-lithuania-gas-pipeline-deal-signed/>.

46 Finland, Estonia apply for EU funds for Balticconnector. *LNG World News*, 2015 10 15. Prieiga per internetą: <http://www.lngworldnews.com/finland-estonia-apply-for-eu-funds-for-balticconnector>.

47 LR Valstybės saugumo departamentas. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius: VSD, 2015, p. 15, 16.

48 BNS, 2015 09 29.

49 Prieiga per internetą: <https://www.em.gov.lv/en/news/3859-the-energy-ministers-of-the-baltic-states-have-signed-the-declaration-on-energy-security-of-supply>.

50 Alexela asks 344 mln euros from EU for Paldiski LNG terminal. *Baltic Course*, 2015 10 16. Prieiga per internetą: <http://www.baltic-course.com/eng/energy/?doc=111752>.

Kiti iššūkiai yra nacionalinio pobūdžio. Vienas jų – pernelyg ilgai trunkantis sprendimų priėmimo procesas. Lietuva 2015 m. blaškėsi neapsispręsdama, ar atsisakyti Visagino atominės elektrinės projekto, ar jį įgyvendinti. Turint omenyje 2016 m. Seimo rinkimus, itin tikėtina, kad sprendimas nebus priimtas dar bent vienerius metus. Kitas pavyzdys yra nekonvencinių angliavandenilių žvalgybos ir gavybos konkurso sustabdymas. Viena vertus, jis buvo motyvuotas smukusiomis naftos kainomis, kita vertus, procedūros lemia, kad reali naftos ar gamtinių dujų gamyba galėtų būti pradėta tik 2019–2020 m., kai naftos kainos jau neįmanoma patikimai prognozuoti. Gamtinių dujų sektoriuje formuojasi ir dar vienas iššūkis. Lietuva, pasinaudodama Europos Sąjungos lėšomis, aktyviai vystė ir vysto projektus, mažinančius gamtinių dujų poreikį šalyje, todėl suskystintų gamtinių dujų terminalo pajėgumai Lietuvos rinkai darosi pertekliniai. Renovuojami daugiabučiai gyvenamieji namai, viešosios paskirties ir kiti valstybei priklausantys pastatai, statomos biokuro katilinės šilumai gaminti ir planuojama atliekas deginančių kogeneracinių elektrinių statyba. Vis dar nėra 2015 m. statistikos, tačiau 2012–2014 m. gamtinių dujų suvartojimas Lietuvoje sumažėjo nuo 2655 ktne iki 2065 ktne, o daugiausiai vartojimas sumažintas gaminant šilumos ir elektros energiją.⁵¹ Vertinant tai, kad šiuo metu renovuojama 1711 daugiabučių gyvenamųjų namų, o netolimoje ateityje bus renovuoti dar 3658 namai⁵² ir statomos atliekas deginančios katilinės, gamtinių dujų turėtų būti suvartojama dar mažiau. Kita vertus, jei gamtinių dujų rinkos kainos mažės, galimas ir gamtinių dujų poreikio šilumos ir elektros gamybai didėjimas.

Kaip matyti, Lietuvos energetiniam saugumui iššūkių vis dar netrūksta. Rusija ir toliau kišasi į Lietuvos energetikos sistemos pertvarkų procesą, gamtinių dujų suvartojimas Lietuvoje sparčiai mažėja, gali būti pastatytas su Lietuvos SGD terminalu konkuruosiantis Estijos SGD terminalas, o šalies politikai delsia spręsti jautrius klausimus dėl Visagino atominės elektrinės ir skalūninių dujų bei naftos išgavimo. Nepaisant to, 2015 m. komercinę veiklą pradėjęs suskystintų gamtinių dujų terminalas išsprendė pagrindinę Lietuvos energetinio saugumo problemą – rado alternatyvų Rusijos tiekiamoms gamtinėms dujoms, o elektros jungtys su Švedija ir Lenkija tapo svarbiu žingsniu siekiant Baltijos valstybių sinchronizacijos su kontinentinės Europos tinklu.

7.3. SOCIALINĖ DIMENSIJA

Energetikos sistema ypač svarbi kiekvienos modernios valstybės ekonomikai, kurios efektyvumas ar neefektyvumas atitinkamai veikia šalies ūkį ir kuria (arba ne) prielaidas darniam visuomenės vystymuisi. Ankstesniuose leidiniuose minėta, kad didelės dalies Lietuvos visuomenės gyvenimo gerovė ypač priklauso ne tik nuo centralizuotai tiekiamų energijos išteklių (dujų, elektros, centralizuoto šilumos tiekimo), nekokybiškos energetikos sistemos infrastruktūros, negalėjimo priimti individualių sprendimų, bet ir kainų. 2015 m. energetikos sektoriuje įvyko nemažai reikšmingų pokyčių, kurie tiesiogiai susiję su aspektais, turinčiais didžiausią neigiamą poveikį visuomenės interesui.

SGD terminalas. Vienas reikšmingiausių 2015 m. įvykių energetikos sektoriuje – sausio 1 d. pradėta pirmojo Baltijos šalyse suskystintųjų gamtinių dujų (SGD) terminalo komercinė veikla. Ir

51 Miškinis, V. *Lietuvos energetika*. Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 2015, p. 16.

52 Patvirtinti investiciniai projektai.

nors tiek moksliniame, tiek politiniame diskurse netyla diskusijos dėl SGD terminalo sukuriamos ekonominės naudos, daugeliu atvejų neabejojama simboline ir ilgalaikė šio projekto nauda. SGD terminalas yra svarbus žingsnis siekiant energetinio saugumo ir vaduojantis iš iki tol vyravusios dujų importo iš Rusijos priklausomybės. Visuomenė gali džiaugtis ne tik augančiu energetiniu saugumu, bet ir tuo, kad pradėjus veikti SGD terminalui, Lietuvoje pirmą kartą per 25 metus gamtinių dujų kaina yra mažesnė nei Latvijoje.

Santykiai su Rusija. Praėjusiais metais tęsėsi Lietuvos ir Rusijos teisiniai ginčai tiek dėl trečiojo energetikos paketo įgyvendinimo, tiek dėl dujų kainų nustatymo. Balandžio pradžioje „Gazprom“ atsiėmė ieškinį prieš Lietuvą dėl trečiojo ES energetikos paketo įgyvendinimo, o UNCITRAL (JT) Hagos arbitražas nutraukė „Gazprom“ inicijuotą bylą prieš LR energetikos ministeriją. Be to, to paties mėnesio pabaigoje Europos Komisija baigė 3 metų tyrimą dėl Rusijos koncerno „Gazprom“ galimo piktnaudžiavimo monopoline padėtimi Rytų ir Vidurio ES šalyse. Europos Komisija pareiškė, kad „Gazprom“ galimai piktnaudžiavo savo padėtimi ir nustatinėjo nesąžiningas gamtinių dujų kainas. Bauda nebuvo skirta – ar ją skirti, Europos Komisija nuspręš gavusi atsakymą iš „Gazprom“. Liepą Stokholmo arbitražas pradėjo nagrinėti Lietuvos Vyriausybės ieškinį Rusijos koncernui „Gazprom“ dėl 1,4 mlrd. Eur kompensacijos už per brangiai pirktas dujas. Visa tai liudija atkaklias Lietuvos pastangas ištrūkti iš Rusijos energetinių gniaužtų ir siekti teisingumo.

Galima paminėti ir 2015 m. pabaigoje paskelbtą rusiško kapitalo energetikos koncerno UAB „Lukoil Baltija“ pasitraukimą iš Baltijos šalių. Ekspertų teigimu, tokį sprendimą reikėtų sieti ne tik su naftos kainos kritimu ir kitais globaliais energetikos procesais, bet ir su tuo, kad Baltijos šalių rinka rusiškam kapitalui tampa nebeatraukli tiek dėl ekonominių, tiek dėl politinių priežasčių. Kol kas to negalima vienareikšmiškai patvirtinti, tačiau darytina prielaida, kad kapitalo atitraukimas liudija mažėjančią Rusijos susidomėjimą Baltijos valstybėmis, o taip pat viltį, kad energetika rečiau bus naudojama kaip politinis svirtas.

Energetinis savarankiškumas. 2015 m. pabaigoje įvyko dar keli reikšmingi poslinkiai energetinio saugumo srityje. Spalį Europos Komisija pritarė ir paskyrė dalinį finansavimą (daugiau nei pusę reikalingos sumos) bendro Lietuvos ir Lenkijos dujotiekio GIPL statyboms. Gruodį Vilniuje įvyko elektros jungčių su Lenkija („LitPol link“) ir Švedija („NordBalt“) paleidimo ceremonija. Abu šie įvykiai yra didžiulė energetinio saugumo pergalė. Ilgą laiką „energetine sala“ laikyta Lietuva (dėl ko visuomenė kentėjo elektros ir dujų importuotojų kainų diktatą), pagaliau įgijo reikalingus energetinius tiltus bei tvirtus svirtus derybose dėl optimalių kainų.

Lietuvos energetinis saugumas : metinė apžvalga / Energetinio saugumo tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos energetikos institutas ; redakcinė kolegija: Juozas Augutis ... [et al.]. – 2011–2012-. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas, 2013-.

2014–2015. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas ; Vilnius : Versus aureus, 2016. – 47 p. : iliustr. – Bibliografija išnašose.

ISSN 2335-7010 (spausdintas)

ISSN 2335-7037 (internetinis)

Leidiniu „Lietuvos energetinis saugumas. Metinė apžvalga 2014–2015“ pristatoma Lietuvos energetinio saugumo problematika, energetinio saugumo tyrimų metodai ir metodologija, kurią taikant nustatomas Lietuvos energetinio saugumo lygis. Tyrimas yra tarpdisciplininio pobūdžio: analizuojant energetinio saugumo problematiką jungiamos energetikos, ekonomikos, politikos, sociologijos mokslų kryptys. Apžvelgiama Lietuvos energetinio saugumo lygio dinamika ir palyginama su Latvijos ir Estijos energetinio saugumo lygių dinamika. Analizuojami Lietuvos energetikos sektoriaus plėtros scenarijai, kuriuose vertinamas svarbiausių numatytų ar vis dar svarstomų energetikos infrastruktūros projektų poveikis šalies energetiniam saugumui. Aptariami ir įvertinami svarbiausi procesai, veikiantys Lietuvos energetinį saugumą ir energetikos politiką.

**Lietuvos energetinis saugumas.
Metinė apžvalga 2014–2015**

Redaktorė *Aistė Koženiauskiene*
Dailininkas ir maketuotojas *Rimantas Tumasonis*

2016 03 03. Tiražas 100 egz. Užsakymo Nr. K16-015

Išleido:

Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248, Kaunas
www.vdu.lt | leidyba@bibl.vdu.lt

„Versus aureus“ leidykla
Rūdninkų g. 18, LT-01135 Vilnius
www.versus.lt | info@versus.lt